

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№16 (5072) 24 красавіка 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Апошні спачын *Народныя.*

Нестандартныя

Палуяна

Незвычайны ракурс

прыёмы Рубінчыка

стар. 11

стар. 12

стар. 14

Творчасць змяняе карціну сусвету

Калаж Кастуся Дробіва.

Можна спытацца ў розных творцаў, каму, па іх меркаванні, належыць напісанае імя, і пачуць шмат рамантычных або брацьянальных адказаў. Але ў нашым звышбрацьянальным свеце, дзе вынікам творчасці так ці інакш з'яўляецца прадукт, і творчасць сама становіцца аб'ектам заканадаўчага рэгулявання.

Аўтарскае права і інтэлектуальная ўласнасць — адна з наймаладзейшых сфер заканадаўства і адна з найбольш складаных, бо вымушана сутыкаць супрацьлеглае — фармальнасць і ўнармаванасць з творчасцю.

Сусветны дзень кнігі і аўтарскага права, зацверджаны ЮНЕСКА, адзначаецца 23 красавіка, а 26 красавіка — Міжнародны дзень інтэлектуальнай уласнасці.

Працяг на стар. 4 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 0016

«ЛІМ»-акцэнт

Праекты. Міністэрства інфармацыі сумесна з дзяржаўнымі выдавецтвамі і ААТ «Белкіна» рэалізуюць праекты, прысвечаныя 75-годдзю Вялікай Перамогі, паведамляе БелТА са спасылкай на ведамства. Пад патранажам Міністэрства інфармацыі выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі» рэалізавала адзін з найбольш значных праектаў на тэрыторыі постсавецкай прасторы — «Беларусь памятае. У імя жыцця і міру», у які ўвайшлі чатыры ўнікальныя выданні: «Беларусь партызанская. Люстраваная энцыклапедыя партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Нельга забыць. Нельга зразумець. Нельга апраўдаць. Люстраваная энцыклапедыя спаленых вёсак Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Сувор'е герояў зямлі беларускай» і «Савецкія святы і партызанскія парадны на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны». У кнігах пададзены раней невядомыя факты пра вайну. Сярод знакавых мастацка-публіцыстычных і літаратурна-мастацкіх выданняў — кнігі «Маленькія салдаты вялікай вайны» і «Памяць беражліва захоўваем», якія выйшлі ў серыі «Беларуская дзіцячая энцыклапедыя».

Рэйтынг. Вялікі тэатр Беларусі ўвайшоў у топ-3 оперных тэатраў СНД, паведамляе БелТА са спасылкай на партал «ТурСтат». Узначаліў спіс Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр Расіі (Масква). На другім месцы — Вялікі тэатр Беларусі, на трэцім — Казахскі Дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета імя Абая (Алматы). У першай пяціцы таксама Дзяржаўны тэатр оперы і балета «Астана Опера» ў Нур-Султане і Азербайджанскі дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета імя М. Ф. Ахундава ў Баку. Далей размясціліся Армянскі акадэмічны тэатр оперы і балета імя А. Спендырава ў Ерэване, Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр Узбекістана імя Алішэра Наваі ў Ташкенце і г. д.

Памяць. Серыя паштовак БелТА «Лёсы, складзеныя ў трохкутнік» да 75-годдзя Вялікай Перамогі даступны ў відэафармаце. Відэаролікі размешчаны на сайце, у сацыяльных сетках і на YouTube-канале агенцтва, а таксама будуць трансліравацца на тэлеэкраны ў грамадскім транспарце, аб'ектах гандлю, адукацыі і аховы здароўя, паведамляе БелТА. Інтэрнэт-праект рэалізоўваецца сумесна з Беларускім дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і стаў часткай маштабнага спецпраекта «Хроніка Перамогі». У яго аснове — асабістыя пісьмы ўдзельнікаў вайны. У музеі такіх лістоў захоўваецца больш як 2,3 тысячы.

Ракурс. Музей Беларускага Палесся ў Пінску прэзентаваў экспазіцыю, прысвечаную 75-годдзю Вялікай Перамогі. На выстаўцы «Дарога да Перамогі» дэманструецца каля 200 экспанатаў. Сцены ператварыліся ў фотагалерэю партызанскай славы: на здымках — байцы і камандзіры, баявыя дзеянні партызан і іх побыт. Пінск — радзіма партызанскага руху. Менавіта каля сцен горада першым сустрэў ворага і даў адпор партызанскі атрад Камарова пад камандаваннем Васіля Каржа. Экспазіцыя адлюстроўвае, як атрад з 60 чалавек вырастае да 8000-га Пінскага партызанскага злучэння. Унізе пад фота — вітрыны з найбольш каштоўнымі і цікавымі экспанатамі.

Ініцыятывы. Дакументальны слайд-фільм «Я памятаю. Я ганаруся» падрыхтавалі супрацоўнікі Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна, паведамляе БелТА. Новы праект кніжніцы, прымеркаваны да 75-годдзя Вялікай Перамогі, аб'яднаў 18 невялікіх распеваў пра ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны — сваякоў супрацоўнікаў устаноў. Кожны слайд прысвечаны герою. Каля трох месяцаў распрацоўвалі дызайн і макет, збіралі факты. Фільм атрымаўся вельмі асабісты і захапляльны. Такім чынам супрацоўнікі бібліятэкі выказалі падзяку, любоў і бязмежную павагу да салдат Перамогі. Слайд-фільм даступны на сайце кніжніцы.

Традыцыі. Абрад «Ваджэнне Суль» правялі ў Гомельскім раёне, паведамляе БелТА. Свята з даўніх часоў традыцыйна адзначаецца на наступны дзень пасля Вялікадня. Удзельнічаюць у ім жыхары вёсак Гадзічава і Маркавічы. Пасля велікоднай літургіі ў Свята-Екацярынінскай царкве ў Гадзічаве людзі збіраюцца на скрыжаванні, водзяць карагоды і, узяўшыся за рукі, накіроўваюцца ў бок Маркавіч. Да іх далучаюцца ўсе жадаючыя. Абрад уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

Афіцыйныя падзеі ад Міры ІЎКОВІЧ.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Юныя паэты — на берагах Нарачы

Саюз пісьменнікаў Беларусі трымае цесныя стасункі з Нацыянальным дзіцячым адукацыйна-адукацыйным цэнтрам «Зубраня». Асабліва значнай літаратары лічаць правядзенне на берагах Нарачы змены юных кнігалюбаў, таму стараюцца бліжэй знаёміцца з тымі, хто цікавіцца вялікім кніжным светам.

Нядаўна ў дзіцячым цэнтры адбылося творчае саборніцтва юных паэтаў у межах рэспубліканскага конкурсу «Юныя таленты Беларусі». 19 аўтараў прадставілі творы ў намінацыях «Грамадзянская лірыка», «Філасофская лірыка», «Ваенная лірыка», «Пейзажная лірыка», «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся», «Вершы для дзяцей», «Вершы пра жывёл».

Ацаніць творчыя здольнасці канкурсантаў кіраўніцтва цэнтра «Зубраня» запрасіла прадстаўнікоў СПБ.

— Гэта была вельмі прыемная падзея, — заўважае Зіновій Прыгодзіч, старшыня журы. — Мы з асалодай слухалі кожнага выступоўцу. Па-першае, было важна, наколькі ўдала напісаны сам верш. Па-другое, разглядалася ўменне чытальніка прадставіць твор, артыстычна «перажыць» яго змест.

Член журы Павел Жукаў уражаны тым, колькі ў нас падрастае юных талентаў! Важна, што іх першыя творчыя крокі падтрымліваюць на дзяржаўным узроўні.

Цікава ведаць

Дзесяцігодка Уладзіміра Караткевіча

Якія кнігі класіка беларускай літаратуры і якім накладам убачылі свет з 2010 па 2020 гады? На гэтае пытанне адкажуць бібліяграфічны падлікі Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі.

Усяго выдадзена 45 кніг. На беларускай мове, а таксама ў перакладзе на рускую. Выходзілі казкі і коміксы з разлікам на юнага чытача, асобныя выданні раманаў і апавесцей. 18 тамоў са Збору твораў у 25 тамах... Агульны наклад 45 выданняў склаў 76 760 экзэмпляраў. Лічба значная.

На рускай мове — усяго пяць кніг. Астатнія — па-беларуску. «Дзікае паляванне караля Стаха» выходзіла шэсць разоў. Адно з выданняў — на рускай мове. «Чорны замак Альшанскі» — чатыры разы. «Каласы пад сярпом тваім» — чатыры (адно з выданняў — два тамы ў Зборы твораў з 25 тамоў). Пяць разоў — «Хрыстос прыямліўся ў Гародні». Што цікава, «Хрыстос прыямліўся ў Гародні», «Ладдзя Распачы», «Дзікае паляванне караля Стаха» і «Каласы пад сярпом тваім» пабачылі свет на рускай мове ў новых перакладах, здзейсненых кандыдатам філалагічных навук Пятром Жаўняровічам. У памяці чытачоў, хто даўно знаёмы з творчасцю У. Караткевіча, — яшчэ перастварэнні маскоўскага літаратара Валентына Шчадрыной.

Вядома ж, галоўнай адметнасцю «караткевічаўскай» дзесяцігодкі, калі гаварыць пра ўвагу да творчай спадчыны класіка беларускай літаратуры, з'яўляецца выхад у свет 18 тамоў са Збору твораў. Пачатак пакладзены

з нагоды

Заўсёды малады
Эдуард Ханок святкуе 80-годдзе

Народны артыст Беларусі кампазітар Эдуард Ханок, які падарыў свету такія несяротныя шлягеры, як «Малінаўка», «Вы шуміце, бярозы», «Вітаю, чужая мілая», «Столь ледзяны», святкуе 80-годдзе.

Кампазітар, мемуарыст, аўтар тэорыі творчай хвалі, ён бывае вельмі розны: часам, як сам жартуе, «белы і пухнаты», часам злы і калючы, як ёлка каля філармоніі. Сёння творца кажа, што ў восемдзесят жыццё толькі пачынаецца.

Эдуард Ханок нарадзіўся ў Казахстане ў сям'і вайскоўца. Можна, таму яму так блізкавая военная тэматыка: «Жартоўная страявая», «Мая армія», «Служыць Расіі». Школьныя гады будучы кампазітар правёў у Брэсце — менавіта гэтаму гораду, у якім прайшла яго маладосць, кампазітар прысвяціў адну са сваіх песень.

Як распавёў сам Эдуард Ханок у адным з інтэрв'ю, ён не планаваў становіцца песеннікам. Пасля заканчэння

Фота з сайту sputnik.by

класічнага аддзялення Маскоўскай кансерваторыі хутка зразумеў, што ў класіцы вялікіх вышынь яму не дасягнуць. Пазней, калі Ханок ужо выкладаў у Крымскім Рогу на музычна-педагагічным факультэце педуніверсітэта, перыядычна вазіў свае песні ў Маскву. Так і каласіў, пакуль не сустрэўся выпадкова з Эдуардам Хілем. Кампазіцыя Эдуарда Ханка «Столь ледзяны, дзверы скрыпучыя» ў аранжыроўцы Хіля стала песняй года ў 1971-м.

Сведчаннем таму, якая наша Беларусь паэтычная, і геаграфія месцаў, адкуль прыехалі пераможцы конкурсу: Павел Шыцікаў і Дар'я Кудрашова — з Магілёва, Варвара Сіліч — з Навагрудка, Надзея Мінчэня — з Жодзіна, Аляксей Лабовіч — з Воранаўскага раёна, Аляксандр Дзеравянчык — з Міёраў, Дзмітрый Прышчэпенка — са Жлобінскага раёна.

Абсалютнай пераможцай конкурсу (уладальнікам Гран-пры) стала Марыя Збавіцель з Лагойскага раёна.

Асобную прэмію — заахвочвальную ад журы — атрымаў Дзмітрый Бабоўка з Віцебска, які прадэманстраваў выдатныя акцёрскія здольнасці.

Акрамя таго, журы зацвердзіла спецыяльную намінацыю «За прадстаўленне тэмы малой радзімы». Найлепшай была прызнана Валянціна Адамовіч з Мядзеля, якая кранула журы чутлівым вершам пра родныя вытокі.

Пад вялікім уражаннем ад творчага саперніцтва юных паэтаў Ірына Карнавухава, якая адзначыла:

— Заўсёды з вялікай цікавасцю стаўлюся да творчай моладзі. Магчыма, у далейшым яе прадстаўнікі стануць членамі народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца».

Да ўсяго, Ірына Аляксандраўна правяла майстар-клас «Сам сабе рэдактар», падчас якога чытала свае вершы і дала парады юным паэтам, як больш прафесійна займацца творчасцю.

Марыя ЛПЕНЬ

ў 2012 годзе. «Мастацкая літаратура» выпусціла першы том, куды ўвайшлі паэтычныя творы, напісаныя ў 1950—1960-х гг. Частка тэкстаў — на рускай мове. Рэдактарам тома выступіў вядомы беларускі літаратуразнаўца доктар філалагічных навук Вячаслаў Рагойша. «Бацькам», ініцыятарам выдання і перш-наперш збірання Збору твораў з'яўляецца славны караткевічазнаўца Анатоль Верабей. З першага па трынаццаты том наклад кожнага складаў 2000 экзэмпляраў. З чатырнаццатага — 1000. А вось 18-ы том, куды ўвайшлі малюнкi Уладзіміра Караткевіча, — 1200 асобнікаў.

«Ладдзя Распачы» пабачыла свет чатыры разы. Адно з выданняў надзвычай цікавае (яго ўклаў Глеб Лабадзенка): наведла прыйшла да чытача ў 2010 годзе ў выдавецтве «Медысонт» упершыню (!) у непадцензурным выданні. Вернута, знята ў тэксце твора 296 (!) цензарскіх правак.

Такі кароткі агляд пераконвае, што творчая спадчына Уладзіміра Караткевіча, як і раней, прыцягвае ўвагу шырокага кола чытачоў. Здзейсненыя ў 2010—2020 гадах выданні — выключна вартая ўвагі прастора для даследчыцкай работы па вывучэнні жыцця і творчасці аўтара «Каласоў пад сярпом тваім».

І яшчэ адзін штрышок. У 2010 годзе, калі адзначалася 80-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча, выйшла ўсяго адна яго кніга. А ў 2018 годзе — ажно дзесяць выданняў. Наколькі ўрадавым будзе для ўшанавання памяці У. Караткевіча ў кніжнай галіне 2020 год, пакажа час.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Кампазіцыі Эдуарда Ханка занялі пачэснае месца ў рэпертуары дзясяткаў зорак савецкай і сучаснай эстрады, сярод якіх «Песняры», Ала Пугачова, Леў Лешчанка, Аіда Вядзішчава, «Самацветы» і іншыя. І хоць кампазітар шмат гадоў таму абвясціў аб завяршэнні кар'еры, яго мелодыі і сёння гучаць галасамі ўжо новага пакалення.

За доўгія і плённыя гады творчай кар'еры Эдуард Ханок стаў уладальнікам шматлікіх узнагарод і званняў: у 1982 годзе — «Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі», у 1996-м — «Народны артыст Беларусі».

Рэалізаваў сябе Эдуард Ханок і на пісьменніцкай ніве: ён аўтар кніг «Пугачоўшчына», «Пугачоўшчына... Праз дзесяць гадоў», «Пугачоўшчына. Канец гісторыі» і іншых. У апошнія гады, па словах кампазітара, ён цалкам аддаўся навуцы, развівае і ўдасканалвае сваю ўнікальную тэорыю творчых хваляў, а ўвесь вольны час прысвячае сям'і.

Вікторыя АСКЕРА

анлайн-фармат

Залаты фонд

Вялікі тэатр Беларусі пакажа анлайн найлепшыя спектаклі

Беларускія культурныя ўстановы працягваюць радаваць свайго глядача разнастайнымі падзеямі. Толькі пакуль у анлайн-фармаце. Так, запісы легендарных спектакляў Вялікага тэатра Беларусі цяпер можна паглядзець на інтэрнэт-пляцоўцы.

Штотыдзень у супольнасці #ЗОЛОТОЙ-ФОНДБТ афіцыйнай старонкі Галоўнай дырэкцыі фондавых матэрыялаў БТРК «Белтэлерадыёфонд» у сацсетках «ВКонтакте» і Facebook будучы выкладвацца запісы спектакляў Вялікага тэатра Беларусі розных гадоў.

— Мы вельмі чакаем таго моманту, калі ў нашым парадным фэе зноў запаліцца святло і тэатр напоўніцца гоманам і апладысмантамі, — патлумачыў генеральны дырэктар Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Аляксандр Пятровіч. — Пакуль па абодва бакі кулісаў цішыня, мы з радасцю прадстаўляем глядачам нашы легендарныя спектаклі ў фармаце анлайн у новым сумесным праекце Вялікага тэатра Беларусі і Белтэлерадыёкампаніі.

Сцэна з оперы «Альпійская балада».

Першай глядачы ўбачаць оперу Віталія Губарэнкі «Альпійская балада», якая напісана ў 1985 годзе на лібрэта Марыны Чаркашынай-Губарэнкі па аднайменнай апавесці Васіля Быкава. Яе прэм'ера адбылася ў 1986 годзе на сцэне мінскага Дома мастацтваў падчас пастановак Клуба сяброў оперы (рэжысёр-пастаноўшчык Сямён Штэйн, музычны кіраўнік Уладзімір Машэнскі). У 1987 годзе на Беларускім тэлебачанні быў створаны аднайменны фільм-опера (рэжысёр Генадзь Нікалаеў па сцэнарыі Сямёна Штэйна).

Пастаноўка прысвечана падзеям Вялікай Айчыннай вайны і распавядае пра лёсы і каханне двух уцекачоў з фашысцкага канцлагера беларуса Івана і італьянкі Джуліі. Яны пражываюць разам усяго тры дні, якія становяцца пераломнымі. Яна — італьянка, пяшчотная, трапяткая, якая губляе сілы, але выратаваная. Ён — савецкі салдат, моцны, надзейны, грубаваты, ахвяруе дзеля яе выратавання сваім жыццём. У поспеху пастаноўкі вялікую ролю адыграў выдатны талент оперных выканаўцаў Наталлі Рудневай (Джулія) і Уладзіміра Экнадзісава (Іван).

Вікторыя АСКЕРА

зваротная сувязь

Хто робіць пагоду ды іншыя гісторыі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праекце «Паэтычная раніца» прагучаць радыёкампзіцы паводле вершаў Васіля Віткі. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Леаніды Дранько-Майсюка.

Публіцыстычныя праекты выхаднага дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць агляд штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў аўтарскай праграме Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» слухайце гутарку з гісторыкам, публіцыстам, літаратурным крытыкам Анатолем Трафімчыкам.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы гучаць старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — раман Эрыха Мары Рэмарка «Трыумфальная арка». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вяртанні час прапануюць аповяданне «Шпіёны з нашага завулка» Тамары Бунты і «Яшчэ снягі халодныя ляжалі» Васіля Гігевіча.

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць першая частка радыёверсіі спектакля «Вечар» па аднайменнай п'есе Аляксея Дударова, а таксама спектакль «Хто робіць пагоду» паводле паэмы-казкі Максіма Лужаніна. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае радыёспектакль «Верачка» паводле аднайменнай п'есы Андрэя Макаёнка.

Штовечар для маленькіх слухачоў на «Культуры» — «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — старонкі кнігі Паўла Місько «Навасёлы».

праекты

Захаваць дзённікі пісьменнікаў

Унікальная кніга падрыхтавана ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»

У кнізе «Мы жылі ў буднях барацьбы» сабраны дзённікі чатырох літаратараў: Міколы Лобана — «Перамога ўжо віда...», Антона Алешкі — «І ў марах успамінаць усё...», Пятра Валкадаева — «За Глускам у маладых барах...», Вісарыёна Гарбука — «Мой лёс не даў мне ціхага жыцця...». У кожнага з пісьменнікаў — свой ваенны і творчы лёс. Укладальнік, аўтар прадмовы, уступнага артыкула і каментарыяў — вядомая архівістка Ганна Запартыка.

У анатацыі адзначана: «У выданні ўпершыню пад адной вокладкай друкуюцца дзённікі чатырох беларускіх пісьменнікаў перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Выключнасьць кожнага ў тым, што яны адлюстроўваюць падзеі на розных ваенных напрамках, з'яўляюцца своеасаблівым геаграфічным ці тапанімічным паказчыкам вялікіх шляхоў Перамогі. Мікола Лобан — удзельнік баёў на Ленінградскім фронце, быў двойчы паранены. Антон Алешка Вялікую Айчынную вайну прайшоў франтавым урачом, спачатку на Заходнім фронце, а потым на 3-м Беларускім. Дзённік Пятра Валкадаева раскрывае гераічныя і трагічныя старонкі партызанскага руху на Магілёўшчыне. Запісы Вісарыёна Гарбука адлюстроўваюць падзеі 1941—1945 гг., звязаныя з абаронай Масквы, вызваленнем Беларусі, Польшчы, узяццем Берліна».

Выхад зборніка вырашае дзве важныя задачы: уводзіць у шырокі навуковы і грамадскі ўжытак новыя крыніцы па гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і засцерагае ад знікнення ўнікальных тэксты.

Міра ІЎКОВІЧ

25 красавіка 75 гадоў спаўняецца Аркадзію Анішчыку, майстру дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

25 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Уладзіміраўскага (1950—1997), акцёра.

25 красавіка 60-гадовы юбілей святкуе Людміла Шчамялёва, жывапісец.

27 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Мая Данцыга (1930—2017), народнага мастака Беларусі.

28 красавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Саламона Казіміроўскага (1915—2011), рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

28 красавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Барыса Макарава (1915—1991), спевака, заслужанага артыста БССР.

29 красавіка — 165 гадоў таму быў створаны Віленскі музей старажытнасцей, заснаваны Я. П. Тышкевічам і адкрыты ў 1856 годзе ў будынку Віленскага ўніверсітэта. Існаваў да 1915 г.

29 красавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Юрыя Кухарава (1940—1996), графіка.

30 красавіка 80-годдзе адзначае Вячаслаў Пазняк, майстар манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

1 мая — 435 гадоў з дня нараджэння Софі Слуцкай (1585—1612), праваслаўнай святой.

1 мая — 125 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Паўлюкоўскага (1895—1955), паэта, перакладчыка, этнографа, мастака.

1 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Віктара Казачэнка (1920—1998), жывапісца.

1 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Алеся Петрашкевіча (1930—2012), празаіка, драматурга, публіцыста, кінасцэнарыста, заслужанага работніка культуры БССР.

1 мая 75 гадоў спаўняецца Ганне Пятчонкінай, заслужанаму дзеячу мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

2 мая 80-гадовы юбілей святкуе Сяргей Любчук, кампазітар, заслужаны работнік культуры БССР.

3 мая 75-годдзе адзначае Валянціна Напрэенка-Ляховіч, мастак-акварэліст.

3 мая 70 гадоў спаўняецца Вячаславу Грушову, заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь.

4 мая 65-гадовы юбілей святкуе Анатоль Драздоў, пісьменнік-фантаст.

5 мая — 195 гадоў з дня нараджэння Фадзея (Тадэвуша) Гарэцкага (1825—1868), беларускага і польскага жывапісца.

6 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Юркі Гаўрука (1905—1979), перакладчыка, паэта, крытыка.

6 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Анатоля Логінава (1920—2007), акцёра, заслужанага артыста ЛССР, народнага артыста БССР.

6 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Навума Цыпіса (1935—2014), празаіка, публіцыста.

6 мая 80-годдзе адзначае Уладзімір Ліпскі, дзіцячы пісьменнік.

7 мая — 140 гадоў з дня нараджэння Міхала Піуса Ромера (1880—1945), польскага і літоўскага вучонага, публіцыста, аўтара артыкулаў на беларускія тэмы.

7 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Арэста Далжонка (1935—2016), заслужанага работніка культуры БССР.

8 мая 70 гадоў спаўняецца Аляксандру Балдоўскаму, празаіку.

8 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Станіслава Быка (1920—2008), разьбярка па дрэве.

8 мая 75-гадовы юбілей святкуе Уладзіслаў Місевіч, заслужаны артыст БССР, удзельнік ВІА «Песняры».

«ЛіМ»-люстэрка

Рэдкія архіўныя фота прадстаўлены ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь на выстаўцы «75 гадоў разам: Беларусь — дзяржава-заснавальнік ААН», прымеркаванай да 75 гадавіны канферэнцыі ў Сан-Францыска па стварэнні ААН і Міжнароднага дня дэлегата, які адзначаецца заўтра. Гістарычныя фотаздымкі з архіва ААН дэманструюцца ўпершыню. Таксама сярод экспанатаў — асабістыя рэчы беларускі дыпламатаў. Дарэчы, азнаёміцца з экспазіцыяй можна і не выходзячы з дома: на інфармацыйных платформах музея даступны анлайн-экспедыцыі. Выстаўка будзе працаваць да 24 мая. Яе арганізатарамі выступаюць Нацыянальны гістарычны музей Беларусі, Прадстаўніцтва ААН у Беларусі і Міністэрства замежных спраў.

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча сёння стартуе выстаўка «Увесь зачараваны ёй...», прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Ганны Какуевай, дзяўчыны, чый вобраз беларускі класік намаляваў у знакамітым рамансе «Зорка Венера», паэмах «У вёсцы» і «Вераніка», аповяданні «Марына». Паводле даследчыцы Ніны Ватацы, у аўтографіках Максіма Багдановіча, што захоўваліся да вайны ў Акадэміі навук БССР, быў запіс: «Палын-трава. Вершы аб Ганне Р-не, з яе партрэта, аўтографам, з каментарыямі да вершаў». Аўтар задумаў цыкл твораў, прысвечаных каханай. Якою яна была, што было ў ёй незвычайнага, што назаўжды зачаравала душу Максіма? Атрымаць адказы на пытанні можна падчас экскурсіі (у тым ліку віртуальнай) у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча.

Раман Віктара Марціновіча «Ноч» увайшоў у лонг-ліст прэстыжнай расійскай прэміі «Вялікая кніга» («Большая книга»). Акрамя таго, у лонг-лісце аказаўся і раман «Вяртанне ў Астрог» ураджэнца Беларусі Сашы Філіпенкі. Летась у шорт-лісце прэміі быў і Альгерд Бахарэвіч з «Сабакамі Еўропы». Згодна з палажэннем, штогод прысуджаецца тры прэміі. Першая з іх на сёння роўная ў эквіваленце 39 тысячам долараў, другая — 19,4 тысячы долараў і трэцяя — 12,9 тысячы долараў.

Брытанскі музей аб'явіў віртуальны конкурс на самы жудасны экспанат, паведамляе The Telegraph. Амуніцы з чалавечых астанкаў, чучалы неапазнаных мутантаў, жажлівыя маскі — брытанскія музейшчыкі, вымушаныя самаізалявацца, запусцілі ў сацсетках флэшмоб, які імгненна стаў «вірусным», разлякаўся далёка за межы краіны. А пачалося ўсё з таго, што археалагічны музей у Ёркшыры на поўначы Англіі ў межах акцыі «бітва куратараў», якая мелася прыхарашыць самотны каранцінны будні, вырашыў захаваць калег новым выклікам. «Мы пачынаем! Вось вам для пачатку пучок валасоў з уторкнутымі шпількамі з пахавання рымлянкі III—IV стагоддзя», — пракаментавалі брытанцы фотавыву страшэннага рарытэта. У конкурсе ўзялі ўдзел шматлікія музеі. Фаварытам прызначылі маску чумнога доктара, датаваную прыкладна 1650—1750 гадамі. Яна падобная на скуруны процівагаз з доўгай дзюбай. Гэта экспанат з калекцыі Нямецкага гістарычнага музея.

Марскія археолагі, якія абследавалі адно Левантыйскага мора на ўзбярэжжы Лівана, знайшлі 12 старажытных караблёў, затанулых разам з каштоўным грузам. Як паведамляе The Guardian, судны гэтыя адносяцца да розных эпох, пачынаючы з III стагоддзя да нашай эры. Асаблівай увагі заслугоўвае адно з іх, якое адрозніваецца памерамі і грузам, што перавозіўся. Гэта быў асманскі гандлёвы карабель, які, верагодна, накіроўваўся з Егіпта ў Стамбул і патануў у 1630 годзе. Даўжыня яго 43 метры — настолькі вялікая для той эпохі, што на палубе маглі змясціцца 2 тагачасныя караблі. У труме знаходзіліся сотні артэфактаў, якія ўяўлялі сабой прадметы, зробленыя прадстаўнікамі 14 розных культур, у тым ліку Заходняй і Паўночнай Афрыкі, Кітая, Індыі, Іспаніі і Бельгіі. Сярод іх быў самы ранні кітайскі фарфор з тых, што знаходзілі на затанулых караблях.

Цікавінкі ад Тадоры ШПІЛЬКІ

Творчасць змяняе карціну сусвету

Сусветны дзень кнігі і аўтарскага права быў зацверджаны ў 1995 годзе з мэтай асветы і развіцця культурных традыцый і каб падкрэсліць, што кніга з'яўляецца адным з найважнейшых сродкаў захавання і распаўсюджвання ведаў. Дата была выбрана з улікам вопыту правядзення некаторых нацыянальных дзён кнігі. 23 красавіка лічыцца днём смерці Мігеля Сервантэса, Інкі Гарсіласа дэ ла Вега і Уільяма Шэкспіра. Штогод да дня кнігі і аўтарскага права ЮНЕСКА прызначае кніжную сталіцу. Сёлета ў гэтай якасці выступае малазійскі горад Куала-Лумпур, бо ў Малайзіі вялікая ўвага надаецца інклюзіўнай адукацыі, развіццю грамадства, заснаванага на ведах, і чытанню, даступнаму ўсім слаям насельніцтва.

Звычайна Сусветны дзень кнігі і аўтарскага права з'яўляецца добрай нагодай для правядзення шматлікіх кніжных мерапрыемстваў і кірмашоў, аднак у гэтым годзе праз эпідэміялагічную сітуацыю ў свеце ЮНЕСКА зрабіла акцэнт на тым, што чытанне кніг — адзін з найлепшых заняткаў падчас ізаляцыі, які спрыяе не толькі пашырэнню ведаў, але і ўмацаванню сувязей паміж людзьмі, у прыватнасці паміж бацькамі і дзецьмі. У якасці святкавання Сусветнага дня кнігі і аўтарскага права ЮНЕСКА заклікае ўсіх абменьвацца творами і чытаць іх вопытам у сацыяльных сетках, выкарыстоўваючы хэштэгі #StayAtHome і #WorldBookDay.

Даведка «ЛіМа»

Актуальнасць аўтарскага права і інтэлектуальнай уласнасці пацвярджаецца наяўнасцю судовых спраў у гэтай галіне. Усе судовыя справы, звязаныя з аўтарскім правам і сумежнымі правамі ў Беларусі, разглядаюцца ў Вярхоўным Судзе спецыяльнай судовай калегіяй па справах інтэлектуальнай уласнасці.

Паводле даных НЦІУ, за першыя тры месяцы бягучага года ў судаводстве знаходзілася 86 спраў, з якіх 60 тычыліся аўтарскага права, 26 — у галіне права прамысловай уласнасці, з іх 6 — скаргі на рашэнні Апеляцыйнага савета пры патэнтным органе, 2 — скаргі на рашэнні Міністэрства антыманапольнага рэгулявання і гандлю Рэспублікі Беларусь. У параўнанні з аналагічным перыядам 2019 года колькасць судовых спрэчак павялічылася на 56,4 %.

Калегіяй было разгледжана 44 справы, сярод якіх 31 — спрэчкі ў галіне аўтарскага права і 13 — у галіне прамысловай уласнасці. Рашэнні вынесены па 31 справе, з іх па 14 патрабаванні задаволены поўнасцю, па 12 — часткова, па 5 — у задавальненні патрабаванняў адмоўлена.

Свята, якое адзначаецца 26 красавіка, — Міжнародны дзень інтэлектуальнай уласнасці — мае больш спецыялізаваны характар. Але іх аб'ядноўвае адзіны фундаментальны дакумент — дамова Сусветнай арганізацыі інтэлектуальнай уласнасці аб

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Малюнак Алега Карповіча «Кнігаград».

Фота з афіцыйнага сайта ЮНЕСКА.

аўтарскім праве. Гэта спецыяльнае пагадненне, заключанае ў межах Бернскай канвенцыі, якая тычыцца аховы твораў і правоў іх аўтараў у лічбавым асяроддзі.

Дату 26 красавіка выбралі таму, што менавіта ў гэты дзень у 1967 годзе была прынята Канвенцыя, якая зацвердзіла стварэнне Сусветнай арганізацыі інтэлектуальнай уласнасці, хаця фактычна пачатак арганізацыі быў закладзены ўжо ў 1893 годзе пасля дыпламатычнай канферэнцыі. З 1974 года Сусветная арганізацыя інтэлектуальнай уласнасці з'яўляецца спецыялізаванай установай ААН. Сёння ў яе ўваходзяць 193 краіны свету.

Беларусь стала членам Сусветнай арганізацыі інтэлектуальнай уласнасці 26 красавіка 1970 года. Сістэма аховы інтэлектуальнай уласнасці ў нашай краіне пачала фарміравацца ў 1992 годзе. У 1993-м з'явіліся першыя законы аб ахове аб'ектаў прамысловай уласнасці — вынаходак, прамысловых узораў, таварных знакаў. 16 мая 1996 г. быў прыняты Закон Рэспублікі Беларусь «Аб аўтарскім праве і сумежных правах». У Беларусі ахову правоў на аб'екты інтэлектуальнай уласнасці з 2004 года забяспечвае Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці. Акрамя кантролю за выкананнем заканадаўства ў сферы аўтарскага права і смежных правоў, цэнтр прымае заяўкі на выдачу патэнтаў і пасведчанняў, рэгіструе ліцэнзійныя дамовы і іншыя дакументы ў гэтай сферы, арганізуе навучанне і перападрыхтоўку спецыялістаў у сферы аўтарскага права, кансультуе іншыя арганізацыі і грамадзян, арганізуе правядзенне навукова-даследчых прац у сваёй галіне, выконвае шмат іншых функцый.

Міжнародны дзень інтэлектуальнай уласнасці, як і многія міжнародныя святы ААН, штогод мае адмысловую тэму. Першае свята ў 2001 годзе праходзіла з агульнай тэматыкай «Сёння ствараецца будучыня». Апошнія гады тэмы становяцца ўсё больш канкрэтнымі і закранаюць актуальныя для ўсёй сусветнай супольнасці пытанні. Так, 2018 год быў адзначаны тэмай «Рухальная моц змен: жанчыны ў сферы інавацый і творчасці», 2019-ы — «У барацьбе за золата: інтэлектуальная ўласнасць і спорт». Для 2020 года была прынята тэма «Інавацыі для "зялёнай" будучыні».

Увага міжнароднай супольнасці засяроджана на моцных зменах клімату за апошнія дзесяцігоддзі і ўплыве чалавечай дзейнасці на гэтыя змены. Права на інтэлектуальную ўласнасць дапамагаюць аўтарам атрымліваць прыбытак ад выкарыстання іх твораў або вынаходак і такім

чынам даюць прастору для навукова-даследчых прац і распрацовак больш экалагічных тавараў і паслуг. «Інтэлектуальная ўласнасць з'яўляецца адным з ключавых інструментаў у рэалізацыі ідэй "зялёнай будучыні". Менавіта вынаходкі, прамысловыя ўзоры, таварныя знакі, творы навукі, літаратуры і мастацтва і іншыя аб'екты інтэлектуальнай уласнасці, у якіх увасабляюцца ідэі чалавечага генія, спрыяюць працоўнаму інавацыйных рашэнняў, новых высокатэхналагічных і якасных тавараў, развіццю музычнай індустрыі, мастацкай творчасці і тым самым вызначаюць аблічча навакольнага свету, робяць наша жыццё сучасным і разнастайным», — адзначае беларускі Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці.

Галоўнае аб аўтарскім праве

Па-першае, аўтарскае права ўзнікае аўтаматычна па факце стварэння аб'екта, які з'яўляецца вынікам творчай дзейнасці і існуе ў пэўнай аб'ектыўнай форме. Іншымі словамі, запісаны або публічна выкананы твор аўтаматычна надае свайму стваральніку аўтарскія правы, незалежна ад яго мастацкіх якасцей, вартасці і спосабу выяўлення.

Пад аховай закона аб аўтарскім праве знаходзіцца любы твор навукі, літаратуры і мастацтва, за выключэннем афіцыйных дакументаў, дзяржаўных сімвалаў і фальклорных твораў, якія не маюць устаноўленага аўтарства. Таксама аб'ектамі аўтарскага права з'яўляюцца вытворныя і састаўныя творы. Да першых адносяцца, напрыклад, пераклады, аранжыроўкі, сцэнічныя пастапоўкі і г. д. Да другіх — энцыклапедыі, анталогіі і таму падобнае, калі ўкладанне такога твора таксама з'яўляецца вынікам творчай дзейнасці.

Ілюстрацыя з сайта bookishelf.com

Стваральнік, па-першае, мае права прызнавацца аўтарам твора (права на аўтарства) і выкарыстоўваць яго пад сваім іменем (права на імя). Без дазволу аўтара не дапускаецца ўнясенне правак у яго твор (права на недатыкальнасць твора), толькі аўтар мае права апублікаваць або дазволіць апублікаваць яго твор (права на абнародаванне), а таксама адмяніць прынятае раней рашэнне аб публікацыі (права адклікання). Гэтыя правы называюцца асабістымі немаёмаснымі, замацоўваюцца за аўтарам назаўсёды і не могуць быць перададзены камусьці.

Маёмасныя правы — непасрэдна звязаныя з выкарыстаннем выніку творчасці — прадстаўлены выключным правам на твор. Іх сутнасць у тым, што аўтар або іншы праваўласнік могуць выкарыстоўваць твор любым чынам, дазваляць або забараняць іншым выкарыстоўваць яго і атрымліваць узнагароджанне за кожнае выкарыстанне. Па агульных правілах, выключнае права на твор існуе на працягу жыцця аўтара і пяцідзесяці гадоў пасля яго смерці.

Асаблівымі выпадкамі ў аўтарскім праве з'яўляюцца суаўтарства і службовы твор. У першым выпадку аўтарскае права і права на выкарыстанне належыць усім суаўтарам, але калі твор складаецца з самастойных частак, кожны аўтар можа выкарыстоўваць сваю частку твора асобна. Другі выпадак рэгулюе аўтарскія правы на твор, які атрымаў жыццё па заданні працадаўцы. У такім выпадку ўсе выключныя правы на выкарыстанне належыць працадаўцу, а за аўтарам захоўваюцца немаёмасныя правы і выплываюцца ганарары.

Па матэрыялах ncip.by
Падрыхтавала Ганна ІВАНОВА

Я кожны дзень, як пілігрым, хачу наблізіць далягляд...

Гэтыя словы належаць паэту Уладзіміру Мархелю. Яго ведаюць як выдатнага даследчыка літаратуры, перакладчыка, уважлівага педагога, які ўмеў сваім прадметам — гісторыя беларускай літаратуры — зацікавіць, запаліць аўдыторыю. Ён мог распавесці малавядомыя факты з біяграфіі пісьменнікаў, працытаваць нядаўна знойдзеныя ў архівах творы. Таксама сцвярджаў, што ў Адама Міцкевіча ёсць беларускамоўныя вершы (у 90-х гадах мінулага стагоддзя гэта здавалася ледзь не сенсацыяй). Уладзімір Мархель агучыў у друку сваё перакананне, якое паклала канец спекулятыўным спрэчкам: «Чый Міцкевіч: польскі, беларускі або літоўскі?» Уладзімір Мархель пісаў: «... няма патрэбы затрачваць намаганні дзеля высвятлення суадносін “або — або”, “ці — ці”, а ёсць яснае ўсведамленне высокага “і — і”, узвышанага над катэгорыяй прыналежнасці». Ад таго, што Міцкевіч «і ваш, і наш...», — каштоўнасць і значнасць яго творчасці толькі павялічваецца.

Сёлета ў красавіку адзначаецца 80-гадовы юбілей Уладзіміра Мархеля (1940—2013). Будучы навуковец, педагог, паэт нарадзіўся ў вёсцы Жыгалкі Стаўбцоўскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў сярэдняю школу імя Якуба Коласа ў Мікалаеўшчыне (малая радзіма народнага песняра Беларусі). Пасля школы Уладзімір Мархель, які быў фізічна дужы, пайшоў працаваць мала-табойцам у калгас, а потым адправіўся па навуку жыцця за межы Беларусі — уладкаваўся рабочым ачышчальнага забойна на шахце ў Новашахцінску Растоўскай вобласці. Але паэзія і таямніца беларускага слова ваблі маладога шахцёра. Яшчэ ў чатырнаццацігадовым узросце школьнік Уладзімір Мархель апублікаваў вершы ў стаўбцоўскай раённай газеце «Голас селяніна». З таго часу яго паэтычныя творы пачалі з’яўляцца ў газетах «Чырвоная змена», «Знамя шахтёра», часопісе «Малодосць», зборніку «Дзень паэзіі», газеце «Культура» і інш. Таму выбар жыццёвага шляху быў відавочны. Уладзімір Мархель паступае на філалагічны факультэт БДУ (беларускае аддзяленне), а па заканчэнні (1964 г.) настаўнічае ў вясковых школах Беларусі, у Валожыне, у Мінску. З 1971 г. працуе ў Акадэміі навук Беларусі. У 1982 г. абараняе кандыдацкую дысертацыю «Уладзіслаў Сыракомля ў беларуска-польскім літаратурным узаемадзеянні (сярэдзіна XIX — пачатак XX ст.)». Доўгі час узначальвае аддзел узаемасувязей літаратурнага Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы, а разам з тым выкладае беларускую літаратуру ў Акадэміі музыкі і свайго альма-матара — БДУ.

Навуковая зацікаўленасць Уладзіміра Іосіфавіча палягала ў тым, каб зразумець, як крышталізоўвалася новая беларуская літаратура, працэс, што адбываўся ў XIX стагоддзі. У той унікальнай перыяд, калі ў пераважна польскамоўных пісьменнікаў з’яўляліся беларускамоўныя творы. Але вывучаць адно толькі беларускія творы, як гэта рабілі літаратуразнаўцы ў першай палове XX стагоддзя, было недастаткова — гэта прыводзіла да выяўлення «пункцірнага» лініі развіцця нацыянальнага літаратурнага працэсу, лічыў даследчык. Неабходна найперш вывучаць беларускамоўныя творы пачынальнікаў беларускай літаратуры ў кантэксце іх польскіх твораў, і польскамоўныя творы — у кантэксце беларускамоўных. Тады паўстае даволі поўная карціна прыгожага пісьменства і літаратурнага жыцця Беларусі. Уладзімір Мархель, разглядаючы тэрміны «польска-беларускія» ці «беларуска-польскія пісьменнікі», якія, на яго думку маюць «часовы характар», уводзіць паняцце «білінгвальныя аўтары». А з’яву інтэртэкстуальнага

ўзаемадзеяння польскамоўных твораў з беларускамоўнымі, з беларускімі архетыпамі і беларускай ментальнасцю вызначае як «кантамінацыйная білінгвальнасць». «Мастацкае асваенне ў масіве польскай мовы матэрыялу, успрынятага ў беларускамоўнай стыхія, — піша Уладзімір Мархель, — стварала прэцэдэнт сумяшчальнага суаднясення дзвюх ментальнасцяў, дзвюх традыцый і двух кодаў, на аснове чаго ўзнікала, па сутнасці, двухсістэмныя тэксты, кожны з якіх дзеля нагляднасці мог бы быць уяўлены нераўнамерна затопленым мацерыком, дзе ёсць глыбіні і мелкаводдзе, празрыстая і цёмная вада, глеістае і пясчанае дно, а таксама выспы, астравы». Такі падыход паспрыяў запаўненню лакун, перарываў у «пункцірнага» лініі беларускага літаратурнага працэсу, чаму служыў пераклад мастацкіх твораў пісьменнікаў XIX — пачатку XX стагоддзя — ураджэнцаў беларускіх зямель. Уладзімір Мархель сам перакладаў і пабуджаў іншых беларускіх літаратараў на пераклад.

Даследчык вывучаў і пераасэнсоўваў творчасць Яна Баршчэўскага, Філарэта і Філаматаў, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Ігната Легатовіча, Тадэвуша Лады-Заблоцкага, Уладзіслава Сыракомлі, Вінцэся Каратынскага, Янкі Лучыны і інш. Безумоўна, вялікую ўвагу надаваў Уладзімір Мархель творчасці рамантыка Адама Міцкевіча. Дзве кнігі: «Ты як здароўе...» і «Шлях да Беларусі...» (другая — перапрацаваны і дапоўнены варыянт першай) прысвечаны даследаванню і аналізу творчасці і літаратурнай дзейнасці песняра Літвы.

Уладзімір Мархель перакладаў вершы Адама Міцкевіча, а таксама ўсе класічныя санеты (акрамя нерэгулярнага санета «Да Самоты», напісанага Міцкевічам у эміграцыі). На жаль, усе яны разам яшчэ не былі апублікаваны. Адэскія санеты і санеты розных часоў пабачылі свет у кнізе «Санеты» (1998 г.). Пераклад «Крымскіх санетаў» доўгі час знаходзіўся ў адным з выдавецтваў, аднак кніга так і не была выдадзена. Пабачылі свет толькі пераклады дзевяці з васьмаццаці «Крымскіх санетаў» у часопісе «Наша Вера» і газеце «Наша Ніва». Уладзімір Мархель рыхтаваў доктарскую дысертацыю пра пераклад твораў Адама Міцкевіча на беларускую мову. Ён скрупулёзна збіраў усе пераклады, якія з’яўляліся ў друку, захоўваліся ў архівах. Класіфікаваў, вывучаў іх. На жаль, літаратуразнаўца не паспеў напісаць даследаванне, што, несумненна, узабагаціла б беларускае перакладазнаўства і міцкевічазнаўства.

А яшчэ Уладзімір Мархель — адметны паэт-лірык. Яго паэтычны зборнік «але...» складаецца з дзвюх частак, якія

назваюцца «Лірыка I», «Лірыка II». Тут ёсць узоры філасофскай лірыкі, напрыклад, верлібр «Камень»:

*Камень ляжыць на дарозе —
Яго можна папхнуць
І адкінуць мажліва,
А то й раздрабіць на патрэбу.
Калі ж на яго не зважаюць,
На ім спатыкаюцца часам...
Ну, а камень на сэрцы?
Яго не спіхнуць, не адсунуць.
Не адкінуць убок
І драбіць небяспечна.*

Але большую частку вершаў складае інтымная лірыка — развагі лірычнага героя пра адносіны паміж мужчынам і каханай жанчынай, паэтычнае натаванне пачуццяў, як, напрыклад, у трохкі мадэрнізаваным трыялеце:

*Твае недамоўкі, мае недаверы
Расплавіць спагадна ратунак вачэй,
І выплача рэўнасць няспаных вачэй
Твае недамоўкі, мае недаверы.*

*Рассеюцца здані, прывіды, хімеры,
І поўні пагляду стане лягчэй,
Калі недамоўкі, калі недаверы
Расплавіць спагадна ратунак вачэй.*

Лірыка ў антычнасці — песня пад акампанемент ліры, таму ў паэтычных творах гэтага роду традыцыйна прысутнічае пачуццёвасць і музычнасць. Уладзімір Мархель бездакорна валодае меладыйнай тэхнікай, а для падкрэслівання эмоцый ужывае алітэрацыю:

ГУКАЮ

*Я цябе даўно гукаю-каю-каю,
каюся ў старых грахах сваіх;*

*стрэну, ў вочы пазіраю-раю-раю,
раюся — і слухаюся іх;*

*ля сябе цябе трымаю-маю-маю,
маюся тады ўжо лепш за ўсіх;*

*зноў і зноў цябе гукаю-каю-каю,
каюся, малюся на дваіх...*

*на цябе не наракаю,
аднаго сябе караю,
застаюся з краю...*

Уладзімір Мархель вольна пачуваецца ў слоўнай гульні, стварае вершы на сутыку жанраў, напрыклад, санет-брахікалон:

АХ, ЗНОЎ

*Ах,
зноў
слоў
крах*

*Ах,
зноў
сноў
страх.*

*Стой,
Час:
мой
нас
не
ў сне.*

Ёсць у кнізе раздзел «Максімы». Як вядома, максімы — гэта лаканічныя афарызмы. Уладзімір Мархель стварае адмысловую форму гэтых крылатых фраз, якія падае з большага двухрадковамі, звязанымі каламбурнай ці аманімічнай рыфмай. Кожная максіма пазначана парадкавым нумарам. Прывядзём

некаторыя з іх, нібыта пасланне паэта будучым пакаленням:

*XII
Зло ўсё роўна застаецца злом,
Колькі ні кідаць яго на злом.*

*XIV
Шчасліва выйшаўшы з варот,
Запомні шлях свой на зварот.*

*XX
Каб не псаваць ні людзям, ні сабе крыві,
Душой ні перад кім ніколі не крыві.*

*XXXIII
Сам сабе самому рай,
Як пазнаць дарогу ў рай.*

А вось такая максіма — гумарыстычная, відавочна, будзе надзённая ва ўсе часы:

*XXVI
Найлепшыя ашчадныя працэнты —
Не думаць пра даляры і пра цэнты.*

І павучальная, мудрая, у якой ёсць дабрыня і досціп:

*XXIX
Не канфліктуй з усімі і з усім,
Бо пра сябе забудзешся зусім.*

Уладзімір Мархель бачыў і адчуваў шматграннасць слова і ў сваіх паэтычных творах прымушаў яго блішчэць адметнымі, рознакаляровымі гранямі. Шматзначная назва і яго зборніка «але...» (пішацца менавіта так, малой літары і са шматкроп’ем). У *Post scriptum* да кнігі Уладзімір Мархель піша: «Беларускае “але” неадзначнае, яно выяўляе проціпастаўленне і альтэрнатыву, пацвярджанне і дадатковасць, а ў граматыцы — гэта і злучнік, і часціца, але з рознымі адценнямі сэнсу: ад згоды і захаплення да іроніі і абурэння. У “але” вельмі шырокі семантычны спектр. Таму тытульнаму ці называному “але” быў намер надаць найперш ролю абагуленага выказвання накішталт “але і я не прамаўчу”, тым больш што з “але” пачынаецца алегорыя; але гэта адначасна і мае далучэнне да нашага сумоўя, мае паразуменне з чытачом і мае разуменне рэчаў, бачанне з’яў...»

Навуковая і паэтычная спадчына, якую пакінуў нашчадкам Уладзімір Мархель, кладзецца ў падмурак нашага самаўсведамлення і самаадчування, спрыяе асэнсаванню нацыянальнай літаратуры і яе гісторыі, утрымлівае моцны патэнцыял, каб рухацца далей да самапазнання і развіцця. Яе вызначае вялікая любоў да беларускага слова і гонар за творцаў, якія нярэдка насперак неспрыяльнаму лёсу і абставінам аздавалі гэтай любові свой талент і сілы. Думкі, якія выказаў у сваіх кнігах Уладзімір Іосіфавіч Мархель, не страчваюць актуальнасці, падказваюць напрамак для новых даследаванняў і даюць пажытак для душы і розуму.

Серж МІНСКЕВІЧ

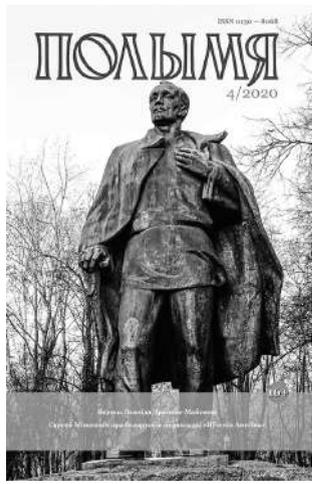

Мёд паэзіі, фантастычнасць прозы

Калі вам надакучылі традыцыйныя сюжэты і звыклыя апісанні, то міфалагічная апогэя Наталлі Саўрыцкай «Крэўны вузел» на старонках красавіцкага «Полымя» — тое, што ўздымае над успрыманням рэчаіснасці. Але пры гэтым аповесць з'яўляецца мастацкім увасабленнем самага складанага ў жыцці і ва ўзаемаадносінах. Твор пра тое, што хвалюе ўсіх.

Галоўная гераіня апавяду Наталлі Саўрыцкай — кікімара, якая жыве на занябанай сядзібе і здольная, здавалася б, толькі назіраць праз акно за суседскім дзецюком ды пакутаваць ад таго, што яе каханне да яго ніколі не змога быць рэалізаваным. Спачатку спроба аўтаркі патрапіць у «тонкі» свет успрымаецца як гульня, чаму спрыяе лёгка стыл і адпаведная лексіка, а таксама пэўныя акалічнасці, напрыклад, сяброўства кікімары са старым крумкачом: «— Дурніца? Дурніца?! — раз'юшылася маленькая нечысць. — Дзякуй табе, Лапідус! Бо дурніца — гэта яшчэ дужа ласкава! На самай справе твая драбнага — самая бязглуздая кікімара з усіх бязглуздых кікімар у свеце!» Але потым перад чытачом нечакана адкрываюцца глыбокія агульначалавечыя пытанні, адказы на якія нельга знайсці адразу, а толькі паспытаўшы сапраўдны боль: як дараваць тое, за што ў прыцыпе няма даравання, ці можна кахаць, калі ведаеш, што ўзаемнасці не будзе, і ці можна пачувацца шчаслівым, калі аб'ект твайго захаплення не побач, а дзесьці далёка?

«— Як думаеш... Навошта яна тое зрабіла?
— Думаю, што ад болю ды нянавісці.
— Да мяне?
— Да сябе... — паціснуў крыламі крумкач. — Бо няма ў гэтым свеце больш цяжкай нянавісці, чым да сябе самога», — сур'эзнасць тэмы, над якой разважаюць кікімара і крумкач (забойства парадзіхай немаўляці), як знарок пададзена аўтарам праз знешнюю фантастычнасць. І ад гэтага твор толькі

выиграе, бо маштабнасць маральнай праблематыкі гучыць без маралізатарства і дыдактыкі, не ў лоб.

Варта звярнуць увагу і на завяршальную частку рамана Віктара Шніпа «Заўтра была адліга — 7» (дзённікавы рамана паэта). Адметна, што з аднолькавай доляй сур'эзнасці аўтар распавядае пра тое, як яны разам з сабакам прыдумалі віншавальны верш для жонкі: «Гаў! Гаў-гаў! Гаў-гаў-гаў! Гаў!», кур'эзныя гісторыі, на-

прыклад, як сусед напаіў следчых мильнай вадой, і пра пісьменнікаў, якіх ужо няма з намі. Асабліва гэта — прыкмета аўтарскага стылю В. Шніпа.

Паэзія, прадстаўленая пад вокладкай часопіса, вельмі разнастайная і разнапланавая. Лірычныя ўзоры Леаніда Дранько-Майсюка пад агульнай назвай «Настальгічны мёд» уражваюць нечаканымі сэнсамі, якія аўтар адкрывае ў звычайнай рэчаіснасці праз філігранную працу над словам: «Дзяцінства звонкі медны знак. / Дух палявання грэе ступку / І прыдумка лясная, як / Арол — распуснік і лайдак — Сініцу пецціў і галубку». Не баіцца эксперыментавання ні са словам, ні з сэнсамі Алесь Емяльянаў-Шыловіч у падборцы «Калькуляцыя». Вельмі сімпатычна, што аўтар не б'яжыць усяляючы за слоўным ланцужком, а здольны саступіць убок ды аддаць шанс перамогі чытачу: «...палі / пустазелле / пасля ўраджай збыры / вогнішча ўвосень палі / убывай палі / будуй масты / а пасля — / ну ты зразумеў?...» Лірычны герой Міхася Башлакова ў нізцы вершаў «Мець сваю пазіцыю» не збіраецца пускаяцца ні ў якія эксперыментальныя авантуры. Падводзячы вынікі, ён ганарыцца тым, што «Адстойваў у паэзіі традыцыі, / Сумленна справу ўласную рабіў...».

У рубрыцы «Галасы свету» прадстаўлены сучасны балгарскі паэт Дэнэ Дэнэў, пераствораны на родную мову Бажэнай Ганушкінай (падборка «Дробязі»).

Яна БУДОВІЧ

Філасофскія развагі і мужчынскі погляд на каханне

Значнае месца ў красавіцкім «Нёмане» займаюць творы ўдзельнікаў прэміі «Антоніўка 40+». У самым пачатку нумара адказны сакратар «Антоніўкі» Ірына Карэніна тлумачыць, што прэмія створана для таго, каб ушанаваць памяць пісьменніка і выкладчыка Літінстыгута імя Максіма Горкага Аляксея Канстанцінавіча Антонава і падтрымаць творчасць сталых аўтараў, якія пасля 35—40 гадоў аказваюцца на мяжы паміж статусамі «маладых і перспектывных» і «жывых класікаў».

«Прэміяльная» частка займае прыкладна палову мастацкіх твораў у нумары і дае выдатную магчымасць для параўнання. Усіх паэтаў-удзельнікаў прэміі адрознівае яскравая, пакрычстая вобразнасць, тэндэнцыя да сутыкнення рэчаіснасці з нерэальным — высокадухоўным, фантастычным або абсурдным. Творы Яфіма Бершына адзначаны біблейскімі вобразамі і крыху манатонным рытмічным малюнкам, вершы Яна Бруштэйна пакідаюць адчуванне незавершанасці, творы Алены Рычковай-Закаблукі вылучаюцца з усёй падборкі не толькі разнастайнасцю форм, але і самабытнымі метафарамі і нейкай рэзкасцю, дынамікай. Асноўная частка падборкі Алены Лапшыной складаецца з дзіцячага цыкла, дзе яшчэ больш яскрава праяўляецца схільнасць аўтаркі да спалучэння фальклорнай эстэтыкі з біблейскімі вобразамі. Творы Міхаіла Базілеўскага адметныя выкарыстаннем своеасаблівай, у нечым архаічнай лексікі, якая задае настрой. Прэмія прадстаўляе тры прэміяльныя творы, якія складаюць гарманічны комплекс уражанняў: кранальная і вострая замалёўка Уладзіміра Лідскага адкрывае кавалачак жыцця Беларусі ў часы вайны; у павольнае і апісальнае апавяданне Ірына Сяляная ўдала ўключае філасофскія пошукі; падарожныя гісторыі Наталлі Дзе абсалютна рэалістычныя і завяршаюць прэміяльную падборку лёгка і іранічна.

Паэтычная частка красавіцкага нумара прадстаўлена творами Леаніда Дранько-Майсюка ў перакладзе Ізяслава Катлярова, вершамі Мікалая Намеснікава, Аляксандра

Капіча, Міхаіла Чудакова і Алены Кісель. Найбольш заўважнае адрозненне твораў беларускіх паэтаў, прадстаўленых у красавіцкім нумары «Нёмана», ад твораў расійскіх калег — іх нарматыўнасць, сюжэтнасць, больш асцярожнае абыходжанне з рэчаіснасцю. Беларускія паэты значна менш імкнучца пераканструяваць, перакладзіраваць рэчаіснасць, хутчэй проста агортваюць яе метафарамі.

Празаічныя творы ў «Нёмане» гэтым разам звяртаюць на сябе ўвагу больш. Апавяданне Максіма Івано-ва пад назвай «Старажытная французская песенка» складаецца з трох частак і, паводле падзаглаўка, раскрывае «тры гісторыі пра каханне». Твор перадае юнацкі, калі не сказаць пубертатны, мужчынскі погляд на жанчын і стасункі. Да мастацкіх якасцяў твора пытанні асабліва не ўзнікае, эратычныя сцэны апісаны наўпрост, але без залішніх акцэнтаў. Пасля працытання становіцца зразумела, што расказаны ў творы гісторыі хутчэй пра закаханасць і эратычныя прыгоды, чым пра каханне, бо жанчыны ў вачах героя занадта часта дробяцца на ногі, рукі, вусны, валасы і іншыя часткі і занадта мала размаўляюць. Гэта ўсё можа быць вельмі рэалістычна з пункту гледжання мужчын, але выклікае моцны фемінісцкі сум.

А вось апавяданні Марыны Лайковай, якія складаюцца ў своеасаблівы цыкл, надворот, пакідаюць адчуванне лёгкасці. Аўтарка стварае нетрывіяльны сюжэт і нетрывіяльных герояў, паспявае не толькі раскрыць іх характары і расказаць гісторыю, але і па-майстэрску ўплывае ў тэкст філасофскае разважанне. Ствараецца ўражанне, што пытанне для пісьменніцы першаснае, а сюжэт і героі створаны як пошук адказу, і аўтарка захоўвае ідэальны баланс, не скотваючыся ні ў бытапісанне, ні ў нудоту.

Тэндэнцыі ў літаратурнай частцы красавіцкага «Нёмана» — філасофскія развагі і метафарычная оптыка, якая пераломвае або мякка агортвае звыклую нам рэчаіснасць.

Дар'я СМІРНОВА

Гукі звонку

Красавік у паэтычнай частцы «Маладосці» — як красавік за акном: клімат (ва ўсіх мажлівых прыродна-сацыяльных канатацыях) не надта схіляе да таго, каб высоўваць нос на вуліцу. У паветры вісіць штосьці незразумелае, а сутыкацца з гэтым паветрам усё роўна так ці інакш даводзіцца. Таму, заплішчыўшы вочы, ідзем на стыкоўку.

Арцём Лонскі ў сваіх творах трымаецца даволі тыповай верлібрчнай лініі. Пабудова вобразаў у першым творы адбываецца за кошт даволі павярхоўных сэнсавых сувязей («перхаць — аскепкі зор», «вашкі распачы, шчасця», «валасы — карэнні мозгу» і г. д.). Магістральны вобраз тэксту (непасрэдна «валасы») робіцца зыходным пунктам для аўтарскай рэфлексіі рамантычнага характару, але за тры тыпаграфічныя верлібрчныя страфы верш паспявае толькі высіпаць перад чытачом жменьку сваіх

параўнанняў, але не скласціся ў штосьці завершанае. Другі верш быццам крыху больш цікавы: яго сюжэт можна праінтэрпрэтаваць як працэс прыняцця сваёй прыналежнасці да сексуальнай ці гендарнай меншасці (ўлічыўшы падрабязнасць выпісанасці змен, хутчэй, гендарнай). Пры гэтым метафарфозы ілюструюцца з паэтапнай сухой лінейнасцю, што магло б спрацаваць як прыём пры гіпербалізацыі лінейнасці, але аўтар проста падае змены як звычайны біялагічна-пярэвараченьскі факт, не надаючы іх мастацкаму ўвасабленню неабходнай глыбіні. Апошні верш звяртае на сябе ўвагу прозвішчам Хадановіч у першым жа радку (калі гэта хітры байт на вядомае імя, то ён дакладна працуе) і, пачынаючы з гэтага моманту, пазіцыянуе сабе як самы дакументальны тэкст з падборкі. Ад вобраза таракана ў галаве штосьці па-кафкаўску шчоўкае, узнікае нагода для

чакання злomu дакументальнасці праз нагнятанне экзістэнцыяльна-абсурдных элементаў, але напрыканцы ўсё вяртаецца да цалкам рэальнага пласту з лёгкім прысмакам неадназначнасці. Паўтор у апошніх словах («Ёй здалася, што гэта міла; мне здалася, што гэта міла») — адзіны на тэкст момант з пункту гледжання мовы, які хістае чытацка ўспрымання

паміж рэальным і абсурдным. Калі б такіх момантаў было больш, верш толькі б выйграў.

На «Старонцы аднаго верша» — «Інсайт, перажыты і працуты пад Вялікдзень» Зміцера Крэса, які па сваёй форме ўяўляе досыць рэдкі для беларускай літперыёдыкі верш у прозе. Ён умоўна падзелены на дзве часткі: у першай даецца звычайная пейзажная замалёўка, у другой прырода прымае аблічча аўтара, і далей усё развіваецца па законах вобразнага ўзаемадапаўнення. У агульнай карціне тонка, амаль нябачна адгукаецца сучасная сусветная каранцінанасць, а настрой верша прасякнуты гібельнасцю і самотнасцю. Маргарыта Латышкевіч паўстае ў паэтычным блоку адзінай карыстальніцай класічнай метрычнай сістэмы, але гэта ні ў якім разе не робіць яе творы больш механічнымі, чым у папярэдніх «неметрычных» аўтараў. У творах паэтыкі вельмі шмат прасторавай тканіны, якая, пра-

ходзячы праз прызму бязмежнай эмпатыі і ўсечуцця, вяртаецца да назменнай дынамікі: ад падарожжа Адысея, да ўсходу чалавечых парасткаў і руху прыроды паміж восенню і вясной — усё гэта пераплятаецца ў адзінае палатно ўзрушанасці, якое хаця і па доволі простых канонах, але ўсё ж даносіць да чытача эмацыянальны мэсэдж.

Акрамя гэтага, шчыры інтарэс выклікаюць пераклады са старажытнаісландскай. Праз урывак са «Старэйшай Эды» пад назвай «Прароцтва вельвы» («Völuspá») аматары нардычнай міфалогіі змогуць паглыбіцца ў карані ётунаў, асаў, ваняў. Паддзізе чытво хутчэй для тых, хто хоча непасрэдна азнаёміцца са зместам, чым для зацікаўленых у «Эдзе» як у літаратурным артэфакце, бо ў прадмове да перакладу гаворыцца, што той зроблены па-за алітэрацыйнай германскай паэтыкай і без лішняй лексічнай даўніны.

Данііл ЛЫСЕНКА

І вечнасць, і імгненне

Творчасць правакуе на стварэнне ўласнага вымярэння ў свеце, натхняе спазнаць сусветную таямніцу і самога сябе. Урэшце, дакрананне да паэтычнага радка пэўным чынам бласлаўляе чытача на дабро, ісціну і прыгажосць — не толькі мастацкія модусы, але і сутнасныя чыннікі чалавечага «я». Менавіта ў гэтым жыццятворная місія пісьменніка.

Здаецца, нават вокладка кнігі Людмілы Шаўчэнкі «Саліруе жыцця струна» («Солирует жизни струна») (Гродна, «ЮрСаПринт»), што летась выйшла з друку, спрабуе прадставіць партрэт аўтаркі, яе асаблівыя жаночы свет, які вымяраецца адметнай сістэмай кардынат. Пазітыўна-вабны трыкалор (зялёны, жоўты, белы) прыўзнямае над мітуснёй штодзённага быцця, абуджае вясеннімі фарбамі і гукамі жыццёвага шматгалосся, настройвае на мажорны лад.

Паэзія гродзенскай паэтэсы Людмілы Шаўчэнкі надзвычай лірычная, спавядальна-адкрытая. Гэта жаданне на шчырасць адказаць шчырасцю, жаданне быць зразуметай, прага споведзі. Што збірае ў свой жаночы куфэрак лірычная гераіня Людмілы Шаўчэнкі? Не, не дыяменты, а найўна-простыя аздобы, ад якіх загараецца агнём жывым і непадробным:

*Мне хочется лучики света
Поэзией людям дарить...*

Не, не толькі дарыць, але і сагрэць-ахінуць, ускалыхнуць, зрабіць паэзіяй само жыццё, дзе шмат імгненнасці і вечнасці, спакусы і цнатлівасці, сцюдзённасці і цеплыні... Гэта і ёсць тая непадкупная і непадробная ЖАНОЧАЯ САМАСЦЬ, дзе вымалёўваецца натуральнасць і сапраўднасць, пачуццёвая жарнасць імператыўнага «я», — і просяцца да жаночага партрэта звонка-меладычныя радкі:

*Когда я долго не пишу стихов,
Я — снег холодный, выпавший средь
лета,
Я — жаркая любовь, но без ответа.
Я — речка без песчаных берегов.*

*Когда я долго не пишу стихов,
Я не живу, а только существую...
Дай, Боже, мне поэзию такую,
Как в праздник перезвон колоколов!*

Адкуль ён, гэты запамінальны святочны «перезвон колоколов»? З таго вясковага ўлоння, што ў згадках гаючым бальзамам сагравае душу сёння. Лірычная гераіня паэтэсы адчувае сябе арганічна і гарманічна — найперш дома, у хатняй радзіннай утульнасці: «Я здесь своя...», «Только здесь я всегда отдыхаю душою». Поўная хатняга магнетызму настальгія па малой радзіме — вёсцы Губінка, што на Гродзеншчыне. «Милый домик в четыре окна. // Ставни в нём голубые». Тут — усё з дзяцінства — ранішняя, празрыстае, светлае і святое: «Я — дочь земли, вернее, дочь деревни», «Я здесь своя. Стоит ещё в деревне // Родной, хоть старей, деревянный дом». Здаецца, толькі ў снах можна пабыць у залатой пары дзяцінства: «Мне б слетать легкокрылой птицей // В дороге сердцу края, // Где стучалась в окно синица, // Где была так бесечна я». Паклон і свайму «гораду каралёў», дзе лірычная гераіня шчыра раскашуе: «Ты так красив в мозаике огней, // Старинный город, мой вечерний Гродно». Надзвычай меладычна гучаць паэтычныя радкі пра любові сэрцу край — Беларусь:

*У нас сады цветут в зелёном мае
Белёсой пеной тысячи морей,
И гордо в небе кружит белый аист
Над милой Белоруссией моей.*

...
*А запах трав... А росные рассветы...
Ромашки полевые, васильки...
Ну разве можно променять всё это
На край чужой, скажите, земляки?*

Узбагачаюць веліч Беларусі і ўспаміны пра суровую вайну, менавіта Вечны агонь як летапіс дня ўчарашняга і заўтрашняга, як набат, як свяшчэнна-надзейства: «Молилась женщина огню // Как Богу, как святой иконе, // Молилась будущему дню, // Сложив по-старчески ладони». Гэта балесная спроба выявіць светаадчуванне сучасніка, зірнуць на сённяшняе катаклізмы як на адплату за вераадступніцтва, гістарычную здраду.

У мелодыі душы лірычнай гераіні чутона імпрэсія тонаў, нават паўтонаў глыбокіх тонкіх адчуванняў: «Мне кажется,

я стала понимать // Призывы ветра и ручья журчанье, // Красу цветущих вёсен принимать // И вкладывать глубокий смысл в молчанье». Ёсць у паэтэсы і свая нота, невымоўная, споўненая дуэтам — жывапісам, тонкай пластыкай мастацкага слова: «Какая тишь кругом! Ни шороха, ни звука, // В прозрачном воздухе — осенний аромат, // Раскинули деревья ветки-руки // И неподвижно в забытии стоят». Сапраўднае мастацтва — мастацтва ліній, рухаў, гукаў — зачароўвае ў многіх лірычных вершах. Але найперш льецца шматгалосая музыка, якая дае магчымасць убачыць нябачнае і пачуць нячутнае, невымоўнае. Музыка — як своеасабліва мова, «возможный мир»: слухаем музыку дажджу («Сбегающие с неба струны-нити // Звук издают и сладостный, и звонкий»). Гэта і музыка душы, дзе слова валодае пэўнай уласнай музыкай:

*Когда печаль мою заполнит душу,
Возьми гитару в руки и сыграй,
Напевы струн я буду молча слушать,
Тихонько погружаясь в светлый рай.*

Музыка — беражніца невымоўнага, патаемнага, асабіста-пачуццёвага: «А скрипка плакала и пела... // И вместе с ней моя душа, // Как будто, отделясь от тела, // Парила в небе, не спеша». Насамрэч, ці не ў кожнага паэта — свая музыка?..

Лірычная гераіня ў нязведаным дарэшты свеце інтымных, жаданых пачуццяў, у палоне летуценняў і мрояў.

У радках, бы замоўленых чарамі, збліжаецца далёкае і блізкае:

*Я для тебя и вечность, и мгновенье,
Надежда сладостная и сомненье,
Твое пристанище, твои дороги,
Твое спокойствие, твои тревоги.*

У чым таямніца жаночай прыцягальнасці? Бадай, у мудрасці і неабароненасці. Мудра гучаць радкі, у якіх адлюстраваны пражытыя і перажытыя пачуцці. «Ведь в целом мире только я одна // Могу с тобой быть грешной и святою».

Магія інтымных радкоў Людмілы Шаўчэнкі стварае суцэльную гармонію, віртуознае мастацтва ў суладдзі пачуццяў і слоў: «Стих — желанный костёр на снегу...» Або: «А стихи мне — мой мир и мера, // И свобода моя, и боль, // И любовь, и тоска, и вера, // И для добрых сердец — пароль». Пазіцыя паэтэсы гуманная і пашанлівая:

*Хочу в литературном сложном мире
Не наследить — оставит добрый след,
Чтобы стихи востребованы были
Не год, не два, а много долгих лет.*

Чым, зрэшты, імпануе лірычны радок Людмілы Шаўчэнкі? Спакушальнай прастатой і шчодрай даверлівасцю. Прызнаннямі шчырай, адкрытай душы, якія выпраменьваюцца праз прызму адчайна-балючага, далікатнага і катэгарычнага. Цудадзейным дарам ствараць вакол сябе прыгажосць. Зрэшты, сваёй жаноча-паэтычнай самадастатковасцю, дзе шматгалосае «я» поўнае такой блгадаці, такой раскошы, што насамрэч свет вакол пачынае чараваць яе вялікасцю красою: «Я для тебя и вечность, и мгновенье». Або — гэтак узвышана і годна:

*И осень я, и сказочное лето
Я песня, что тобою недопета...*

Паэзія Людмілы Шаўчэнкі сагрэта агнём шчырых і даверлівых, радасных і адчайных пачуццяў. Тут няма нічога мудрагелістага, затое ёсць праўдзівае, вынашанае, пражытае і перажытае, якое абсалютна не прэтэндуе на сляпую апантанасць, а чакае свайго, чуйнага чытача. Паэзія Людмілы Шаўчэнкі патрабуе дасканалы вытанчанасці духоўнай арганізацыі чытача. Яна — для ўсіх, каму дадзена чуць і адчуваць мову думак, жыватворную моц слова.

Аліна САБУЦЬ

«Расквеціць радасцю радок»

Кніга вершаў Таццяны Яцук, што нядаўна пачыла свет, вельмі незвычайная, і гэта відаць ужо з назвы: «Алфавітная музыка слоў». Ёсць такі ўмоўны тэрмін — музыка слова ці музыка слоў. Пад музыкай слова разумеецца рытмічная пабудова верша, што разам з фанетычнай фактурай і, вядома ж, выразнай інтанацыяй вызначае гарманічнае гучанне.

Гэта вершам Таццяны Яцук надаюць першыя словы ў радках кожнай страфы з аднолькавай літарай. Калі ў «Одзе слову» першае слова ў кожнай страфе пачынаецца з адной і той літары, то ў «Азбучы жыццёвай філасофіі» ўсе першыя радкі вершаў пачынаюцца з адной і той літары. Гэта ўскладняе пабудову верша, але Таццяна Яцук паставілася да задумкі даволі сур'эзна. Як кажуць у народзе,

калі добра ўзарэш, то і ўраджай збярэш. Аўтарка на сваім паэтычным полі «ўзарала» грунтоўна. Таму вершы яе склалі своеасаблівы зборнік-алфавіт ад «А» да «Я». Вершы не выпадковыя — яны маюць пэўны сюжэт, думку, ідэю. Гэта і душэўныя перажыванні («ападаюць на сэрцы дажджы»), і апісанне прыроды («бераг рэчкі высланы туманам»), і чалавечыя адносіны («галасы сяброў жыццё абудзяць»), і шчыры гумар («Жора ранкам смачна спіць»), і любоў, і сяброўства, і разважанні і г. д. Чытаючы творы,

можна смела казаць пра маляўнічасць і гукапіснае ўмельства, пра тонкасць настраёвых адценняў, нязмушанасць пераходаў пачуццяў ў думку і думкі ў пачуццё... Але галоўнае, што найбольш ураджае, — актыўная скіраванасць, жаданне казаць і думаць пра істотнае, нязменная вернасць народным першавытокаам. Вершы, вядома ж, розныя па паэтычным ладзе: то светла-тужлівыя, то ўсмешліва-іранічныя, то

непасрэдна адкрытыя, то стрымана раздумлівыя, то спавядальна-інтымныя, то маштабна публіцыстычныя. І ва ўсіх адчуваецца трываласць жаночага характару, адзінства асобы і лёсу. Найбольш ярка і катэгарычна асоба лірычнай гераіні выяўляецца там, дзе яна заяўляе, што «фанатычна цябе люблю, феерычна цябе кахаю».

Ураджае вобраз дажджу ў незвычайных вершах Таццяны Яцук. Відаць, што паэтка любіць дождж. А ён у яе даволі розны:

*Угамоніцца навальніца,
Улагодзіцца сэрца стук...*

*Халодны дождж, магчыма,
загалосіць
Хаосна, ёсць, канешне,
права жыць...*

*Плача дожджык няўцешна:
згубілася лета...*

*Вераб'інай ночкаю дажджліваю
Васільковай згадкай узйдзі...*

У вершах Таццяны Яцук няма мітусні, няма выхвалення і штучных эмоцый. Выразна бачыцца, што для яе галоўнае і што яна адстойвае.

Зацікавіць амагараў паэзіі і раздзел «Вершы з адной літары». Жалучы паэтычным тэрмінам, гэта таўтаграмы, а пісаць іх няпроста. Яны нагадваюць нейкую гульню літар і слоў. І гэта так, бо ўсе словы павінны пачынацца з адной літары. Прыгадваюцца з маленства радкі: «Пётр Петрович пошёл погулять, поймал перепёлку, понёс продавать, просил полтинник — получил подзатыльник, просил прощенья — получил пачку печенья». Як стылістычны прыём алітэрацыі, таўтаграма трохі надакучлівая, бо не могуць служыць эфектыўным сродкам гукавой выразнасці ў паэзіі. Але ж можна ў іх знайсці нейкі адметны сэнс. Думаю, што таўтаграмы Таццяны Яцук толькі надалі зборніку разнастайнасці і арыгінальнасці:

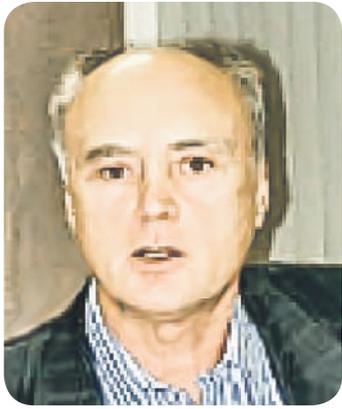
*Рашучасць разжалобіць роздум,
Разважна разане разок.*

*Раптоўна расквітнее розум,
Расквеціць радасцю радок...*

Арганічна спалучаныя вершы ў зборніку баранавіцкай паэткі, спадзяюся, зацікавяць не толькі чытачоў, але і стануць матэрыялам даследавання для доктара філалагічных навук, прафесара Вячаслава Рагойшы. Бо добрых прыкладаў для гутарак пра верш (метрыка, рытміка, фоніка) у кніжцы шмат. І гэта радуе.

Сяргей ЧЫГРЫН

Віктар ЯРАЦ

Ранак 26 красавіка

У свежай зеляніне клёна крона.
І сонца — як ідыліі маяк.
А на галіне ранішняй варона
старанна точыць дзюбку,
нібыта голька-крэмень ці наждак.

Зялёны колер з чорным паяднаны.
Дажджы ці змылі з памяці
парэпанай кары
гарачы той з тайфунам пыльным ранак?

Рачныя жорны — вечнасці віры —
на дно муку зярняткаў атамных
хавалі — ці схавалі,
скажыце, плёсаў гладзь,
скажыце, з ветрам хвалі,
на Прыпяці, Сажы,
на Бясядзі, Дняпры...

Гармоніі гармонікі
ў якім і сёння заблудзіліся бары?..

Эстафета

...Мірны атам стаў новай вайною.
Спіс ахвяраў цяжкі, як свінец.
Пакаленне дзяцей герояў
без салютаў ратавала Еўропу,
на сябе выклікаючы смерць...

Непагаснае

Не кранула нямецкая куля —
абмінула дзіцячае цела.
Сосны ў шрамах працяглым гулам
памянулі імёны згарэлых.
Жабурынне з травой густое
пад мастком ратавала.
А вёска
дагарала з людзьмі...
Пра Тое —
і дагэтуль вятроў адгалоскі...

Світальная тайна

Зноў чым дыханнем адгукнецца
анямелы ноччу на марозе
ранні ліст на ранішняй бярозе?

У тумане на світанні —
сэрца...

Матуліным дыханнем у двары
спяшаліся і вераб'і пагрэцца
ў сцюдзёным свеце.

Ні сонцам, ні смугой і ранак гэты
з адказам не спяшае да акна
не пра загадкі нейкае планеты —
а пра цябе...

Што ж ты маўчыш, вясна,
хоць столькі галасоў і ў лісці свежым,
і ў вышыні, абмытай для чарод?
Спрабуеш сэрца сівізнай суцешыць —
а ўсё зусім, зусім наадварот...

Дняпроўскі ветэран

Лёгкі вецер сакрэты вышыняў раскручваў
і рачной глыбіні на світанні дарыў
над абмытаю лўнямі кручай,
на якой жалудамі падлічваў
дуб гады — ацалелы стары.

Зор і зёлак замовы карой
неаглухлаю чуе,
цалаванаю дымам пякучых

Аб днях сваіх, аб хуткім часе,
Што несупынна бег, спяшаўся.

Ён мяне кліча, кліча з дому,
Каб я спазнаў уцеху, стому.

Адкрыў, нарэшыце, таямніцу,
Што гойнай станецца крыніцай.

Хачу напіцца з той крыніцы,
Каб духам волі наталіцца.

Мо ўбачу далі і прасторы,
Дзе дні без страху і дакору.

І ўсё заўсёды толкам, ладам,
Са строгім, матавым паглядом.

І я з людзьмі — не адзінокі
У дзень наступны раблю крокі.

І зорны шлях перада мною
Рэальнай вабнасцю зямною.

Ваколіца — белае поле,
Сасоннік густы малады:
Ратунак трывогі і болю
Калі няма дзецца куды.

Да поля прыйду, калі жыта
Красуе, ідзе ў каласы
І клопатам ніва спавіта:
Гарачыя блізка часы.

Настроі мае, спадзяванні
Ад лесу густога, ад ніў.
Адвеку жыву я чаканнем
Таго, што прымроіў, прысніў.

Я вырас над пошуму бору
І водарам дыхаў палёў:
Свабоду дыхаў прастораў —
Мой шлях не парос забыццём.

Няпросты мой шлях скрозь Палессе
Да ісічны вечнай ідзе,
Выбоісты ён і балесны —
Ніць тонкую лёсу прадзе.

атак агнявых
і калючым асколкам, і дзюбатаю куляй.
Лёгкі вецер астуджае даўнія раны.
Жалуды маладыя.
Каранёў турбота — пра іх.

Ранак — працягам
бязгрэшных прызнанняў і грэшных.
Дзень ці арлом
прывітае ці рэшкай?

Не рэха змытае разлуку,
а завяззю нячутны гром
па мосце, выраслым ад гукаў,
ідзе ў абдымку з веярком...

Наканаванне

Не квай ты, шэрая зязюля...
Максім Багдановіч

Вясна ў надзеях і ў грахах
пакліча дні ў пчаліным гуле,
дзе пачынаць яшчэ не страх
пытаць пра шлях свой у зязюлі.
Падорыць голас майскі колькі
гадоў пад небам — знае толькі
загадкавых пытанняў лёс —
не хвойны лес, не гай бяроз.
Ён падуладны ў нечым, можа,
тваёй упартасці — мацней
стрымаць палёт імгнення, доўжыць
хоць на кароткі выдых дзень.
А век на даўжыню якую
касцюмчык шые пад мяне —
зноў запытацца б у зязюлі:
паверу, хоць і падмане...

Драўляныя іконы

На гэты свет
глядзяць з вышыняў вечнасці
ці ж толькі вочы божыя адны,
дзе фарбы незлінялыя высвечваюць
эпох глухія ночы,
вякоў мазольных дні?

Святых на дошках узнаўлялі грэшнікі,
каб дух святы ніколі не пагас.

Ікон маўчанне моліцца бяжмежнасці
жыцця зямнога і касмічных трас...

Неспакойнае цяplo

Мама шыла на машыныцы «Зінгер».
Мама шыла для дзяцей і для дарослых —
грошай на абноўкі з магазіна
не хапала. Ясна ўсё і проста.

Нітка за іголкай, год за годам
давяралі свету сказ рытмічна-звычайны
пра дзяцей, якім працягваць род свой, —
іх аднойчы далячынь пакліча.

Будзе мама ў снег і ў дождж з дасвеція
выглядаць праз вокны міг бяссмерця —
той, калі вясёла клямка весніц
дзынкне — адгукнецца песняй сэрцу.

Пад абрусам ільняным, сатканым
маміным бяссоннем, сіратліва
швейная машынка кожным раннем
ці прыгадвае свой век руплівы?

Не адкруціш даўніх летаў, зімаў,
нібы нітку на катушыцы-шпульцы.
Мама шыла на машыныцы «Зінгер» —
і на ёй цяplo не стыгне
неспакойных пальцаў...

Усміхаецца белаю плотачкай раница,
вынырае ў тумане на плыні вады,
як і ў тыя гады,
дзе яшчэ пра журбу не пытаецца
бераг твой малады.

Вынырае з бліскучай лускою з вады
прывітаннем даўняе лета,
што лавіла ў свае невады
зор і сонца сакрэты.

Пра чые тут сляды
губы рыбы, як з чыстай слюды,
выдыхаюць склады плёсаў памяці?

Варажу з паплаўком на маршчынах вады.
Усміхаецца белаю плотачкай раница.

...А твой воблік вадой не змываецца.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Стыхійная паводка
Размые берагі,
І лёсу майго лодка
Спазнае час тугі.

Дзе рыфы і туманы
І мала сонца дзе:
З-за хмар не выйдзе-гляне
На шматпакутны дзень.

Ёй бачацца прасторы,
Дзе вечнасці сляды,
І гэты час, каторы
Пазбавіўся нуды.

Ёй хочацца на волю,
Няма якой мяжы,
Каб быць далей ад болю,
Ад холаду імжы.

Паводка згіне хутка
І свет, што не чужы,
Спазнаўшы горыч смутку,
Аб страчаным тужыў.

Апошні час я адзінокі
Ў палоне роздумаў глыбокіх.

Таццяна КРЭНЬ

Быць побач, але не разам.
Твой позірк лавіць і настрой.
Смяяцца. Маўчаць. Раз за разам
Губляць галаву і спакой.

Чытаць твае вершы да ночы,
Імкнуцца радкі разгадаць.
І гэтыя дзіўныя вочы
Адчайна да ўсіх раўнаваць.

Быць побач, але не разам.
Спрацацца. Смяяцца. Маўчаць.
Насуперак горкім паразам
Жыць, верыць і проста кахаць.

Мая глыбіня ў акіяне тваім
толькі водмель,
Якая за межамі курсаў усіх караблёў.
Мая цішыня,
як трывожная белая кропля,
У чорным і цяжкім маўчанні
тваіх берагоў.

А песні мае — у стыхіі тваёй — нямеюць,
Гучанне губляюць у бездані бурных валоў.
І страшна, што знікну ў табе,
і адчайна веру,
Што ты, нібы птушка на водмелі,
знойдзеш спакой.

Фота Кастуся Дробава.

Сяргей БЕЛАЯ

Перазагрузка

Фантастычнае апавяданне

— У бальніцы я быў, — нервова зглытаваючы, адказаў намеснік начальніка Упраўлення аховы МГБ. — З прыступам гнойнага апендыцыту.

— Калі вы мяне падманулі, таварыш Новік, то... — фраза засталася няскончаная, але былы начальнік аховы смяротна спалатнеў. — Бярыце людзей і ачапіце пасяджэнне. Таварышу Сталіну трэба пагаварыць з папличнікамі сам-насам... Таварыш Волкаў, пачакайце мяне тут. Спадзяюся, што для міністра аховы здароўя гэта не будзе цяжка?

Нейтралізаваць ахову на ўваходзе аказалася проста — Новік спышаўся даказаць сваю адданасць.

— ...лічу, што новым генсекам трэба прызначыць мяне! — тым часам прамаўляў Берыя. Выгляд пры гэтым ён меў надзвычай важны.

З'яўленне Генеральнага сакратара зрабіла эффект бомбы, што выбухнула. У зале імгненна запанавала мёртва цішыня.

— Што ж ты змоўк, Лаўрэнцій? Працягвай. Таварышу Сталіну таксама цікава, чаму менавіта табе павінна дастацца краіна.

— Ты... вы... — Берыя адкрываў і закрываў рот. Як рыба, выкінутая на бераг. Паўвар'яцкі позірк у пенснэ толькі ўзмацняў падабенства.

— Так, гэта я. Іосіф Вісарыёнавіч Сталін. Народжаны Джугашвілі.

— Але... але...

— Што ты заладзіў як папугай, Лаўрэнцій?.. Памёр я. Вашымі стараннямі, — твары членаў Палітбюро зрабіліся белымі, як крэйда. — Прыгрэў змяіны вывадак на грудзях — хоць бы адзін падлюга дапамог!.. Саступі месца гаспадару, таварыш Маланкоў. Рана таварышу Сталіну яшчэ на супакой.

Намеснік Старшыні Савета міністраў так спынаўся, што перакуліў крэсла, а затым ніяк не мог паставіць яго на ножкі.

— Што, папличнічкі, не паспеў таварыш Сталін астыць, а вы ўжо краіну дзеліце? — ніводзін не вытрымаў прамога позірку. — Крыўдна, шчыра кажучы. Я дазволю вам, шэрасці, усплыць наверх, а ў якасці падзякі нават людскай смерці не заслужыў. Выкінулі, як смецце, на памойніцу.

— Ты — неспраўдны! — віскнуў Берыя. Ад хвалявання акцэнт яго абазначыўся мацней, чым звычайна. — Сапраўдны Іосіф Вісарыёнавіч учора сканаў. Ты — дваінік! Ахова!

— Не юродствуй, Лаўрэнцій, — вымавіў Генеральны сакратар ціха, аднак Берыя нібы атрымаў удар пад дых. Ватныя ногі не трымалі цела, і ён паваліўся ў крэсла. На лбе выступілі буйныя кроплі поту. — Каму, як не табе, ведаць, хто сапраўдны, а хто — дваінік... Што ж мне з вамі рабіць, іудушкі?

Прысутныя, вінавата панурыўшы галовы, сцяліся. Усе яны выдатна ведалі, якім Генеральны сакратар бывае ў шаленстве.

— Ніводнага інтэлігентна-асэнсаванага твару, — прыгнечана хітнуў галавой Генеральны сакратар. — І як з такім чалавечым матэрыялам пабудова камунізм? Тут лазню не пабудуеш! Ды што там лазню? Будку сабачую!

Лютасць, якая на працягу доўгага часу назапашвалася ў душы, рвалася вонкі. Члены Палітбюро баяліся нават паварушыцца, каб выпадковым рухам не наклікаць на сябе гнеў Гаспадара.

— І сам жа прызначыў вас, прыстасаванцаў і падхалімаў, на пасады. Палічыў годнымі... А неабходна было вылучаць іншых. Тых, каго з дваццаць сёмага года адпраўляў на той свет. Эліту.

— Таварыш Сталін? — Берыя страпануўся, як сабака Паўлава, што пачула званок.

Члены Палітбюро здзіўлена пераглянуліся. Мо ім прытрызнілася?

А Генеральны сакратар выцягнуў з шуфляды «Герцагавіну Флор» і закурываў, закашляўшыся ад вымушанай паўзы.

— Таварыш Сталін умее прызнаваць свае памылкі. Так, не меў рацыі. Так, знішчыў

самых разумных, самых дзейных, самых працавітых. Так, разам з Гітлерам развязаў сусветную вайну. Так, ператварыў усю краіну ў канцэнтрацыйны лагер. Так, здрадзіў нашым замежным саюзнікам. Так, ператварыў людзей у шарыкавых...

— У каго? — Хрушчоў выглядаў так, нібы яму нанеслі смяротную абразу.

— Гэта з «Сабачага сэрца». Пачытай Булгакава, Мікіта... Грахоў на мне шмат. Але і ваша віна не меншая. Чаму ніхто з вас не спыніў мяне? Чаму ніхто не сказаў, што таварыш Сталін нешта робіць няправільна?.. Я ж прости чалавек. Таксама магу памыляцца. Не застрахаваны.

— Таварыш Сталін не можа памыляцца! — ускочыў з месца, заенчыў Берыя. — Таварыш Сталін — зусім не звычайны чалавек. Таварыш Сталін — геній!

Члены Палітбюро энергічна заківалі, рызкуючы разбіць лбы ад стараннасці. Берыя яшчэ і істэрычна запляскаў, але яго ніхто не падтрымаў.

— Лаўрэнцій, дзе твая самапавага?! — Генеральны сакратар скрывіўся, нібыта ўкусіў лімону. — Тыж не лёкай і не блазан гарохавай... Калі я нешта раблю няправільна, вы ўсе павінны паказаць на гэта, а не набраўшы ў рот вады прымаць любую дурасць. І не аб'яўляць мяне геніем. Які геній з семінарыста-недавучкі?

— Таварыш Сталін, вы добра сябе адчуваеце? — няшчыра занепакоіўся Берыя.

— А як павінен адчуваць сябе чалавек, якога спачатку жорстка забілі, а потым уваскрасілі?.. Там, адкуль мяне выцягнуў таварыш Волкаў, я зразумеў адну рэч: мы ўсё рабілі няправільна. Думаць трэба пра краіну і людзей, а не пра ўладу і прывілеі. Стаць вядучай сусветнай дзяржавай можна і без крыві.

На Генеральнага сакратара глядзелі падзрона, моўчка. Якое чарговае паскудства задумаў? Што гэта? Яшчэ адна праверка на лаяльнасць? Альбо здае псіхіка, падарваная шматгадовым знаходжаннем ва ўладзе?

— Камунізм ёсць тушківая галіна гістарычнага развіцця, — зала завірвала, аднак Генеральны сакратар працягнуў: — Па-сапраўдному шчаслівым гэтая ўтопія не зробіць... Я прапаную адмовіцца ад замшэлых догмаў і пачаць жыць па-новаму.

— Гэта як, таварыш Сталін? — Падаў голас Варашылаў. Прысутныя змоўклі, чакаючы адказу.

— Больш ніякай вычварэнскай ідэалогіі, ніякай неабгрунтаванай ахвярнасці, ніякай лютай нянавісці. Толькі здаровы сэнс і карысць для людзей. Усё сумленна і адкрыта.

Члены Палітбюро пачалі голасна абуралі ад таго, што Генеральны сакратар нават не выказаў намеру заклікаць прысутных да парадку. Так працягвалася не менш за тры хвіліны.

— Прапапоўваеце адмовіцца ад камунізму, таварыш Сталін? — трасучыся ад уласнай смеласці, спытаў Кагановіч. — А як жа таварыш Ленін? Маркс?.. Што гэта будзе, калі ўсё раптам устане з ног на галаву?.. Народ нас не зразумее!

У зале пачуліся воклічы ўхвалы.

— Мы ж перамаглі Гітлера і пабудавалі вялікую краіну!

— За гэта можна было заплаціць значна меншую цану, таварыш Кагановіч, — у голасе Генеральнага сакратара гучала шчырае шкадаванне пра марныя ахвяры. — Я прапаную павініцца ў дапушчаных памылках, прызнаць пралікі і выправіць шкоду, павярнуцца да людзей тварам. Яны зразумеюць. А там, дасць Бог, зажывём нармальна.

— Таварыш Сталін, вам трэба адпачыць, — парушыў мёртвую цішыню Берыя. — Вы стаміліся... Я скажу ахове. Паклічуць дактароў.

— Крыж генеральнага сакратара цяжэйшы, чым табе здаецца, Лаўрэнцій. Можаш і надарвацца... — ад усмешкі Генеральнага сакратара Берыю кінула ў пот. Праз імгненне ўсмяшка ператварылася ў ашчэр. — Сядзь!.. Часам я лаўлю сябе на думцы, што

атачыўся баранамі, здольнымі толькі бацька за «пайку» і лепшае месца ў загоне.

Берыя ледзь не прамахнуўся міма крэсла. — Вас, папличнічкі, хоць нешта, акрамя уласнага чэрава, цікавіць?.. Чаму ніхто не ўспамінае голад, продаж запаса каштоўнасцей і твораў мастацтва?.. Чаму не паказваеце, што якасна мы можам рабіць толькі зброю?.. Чаму вы не кажаце аб тым, што савецкая прамысловасць не ў стане забяспечыць грамадзян СССР спажывецкімі таварамі?.. Чаму забыліся пра мільёны расстраляных і пакалечаных у ГУЛАГу? — Генеральны сакратар распальваўся ўсё мацней. — Савецкі Саюз адстае ад нармальных краін ва ўсім, акрамя ўзбраення, і з гадамі будзе адставаць яшчэ больш. Саюз нарадзіўся галадранцам. Пры мне быў... ёсць галадранец. І памрэ галадранцам, калі пакінуць усё як ёсць.

— Парадку ў краіне не будзе, — уставіў Варашылаў.

— А ён быў?.. Разгільдзяства было. Крадзеж быў. Махлярства было. Страх быў. Бракаробства было. Шмат чаго дрэннага было. А парадку — не было. Калі мы чаго і дасягалі, то наймавернай напругай сіл. І плацілі за дасягненні крывёю. Амаль заўсёды — вялікай.

— Час быў такі, — зноў нагадаў пра сябе Кагановіч.

Прысутныя дружна заківалі. Генеральны сакратар у думках вылаяўся. Па-руску і па-грузінску.

— Час быў аднолькавы для ўсіх. Чаму ў іншых атрымліваецца без аўралу, а ў нас ніяк?.. Каго я выгадаваў?.. — ніхто не адказаў. — ...Баязлівую істоту, пазбаўленую сумлення, пачуцця уласнай годнасці і спагады да чужой бяды... Пра якія плюсы можна казаць?.. Гэта з-за нас... з-за мяне Расія, якая ў свой час магла карміць палову Еўропы, стала хранічна галадаць і пачала купляць збожжа. Гэта з-за маёй недальнабачнасці і жадання любым коштам утрымаць уладу ў сорок першым годзе немцы дайшлі да самой Масквы...

— Што вы такое кажаце, таварыш Сталін? — Берыя быў у шоку, ды і астатнія члены Палітбюро таксама. — Вам трэба неадкладна паказацца псіхіятру! Ахова!

— Любому камуністу неабходна правярць у псіхіятра, — сумна канстатаваў Генеральны сакратар, жэстам адсылаючы Новіка. — Я магу яшчэ доўга пасыпаць галаву попелам, прымусяць пакаяцца і вас...

Паўза атрымалася злавесная. Члены Палітбюро зноў успомнілі пра мінулае.

— У духоўнай семінарыі я, ідыёт, не надаў значэння аднаму палажэнню: пакажаў і будзеш мець літасць... Па дарозе сюды я накідаў план рэформаў... — Генеральны сакратар выцягнуў з нагруднай кішэні складзены ў чатыры разы сшыткавы аркуш. Разгарнуў, з незадавальненнем адзначыўшы дробны трэмар пальцаў — старасць падкралася неўпрыкмет, калі толькі тое жыццё праляцела?.. Гады не вярнуць, а зрабіць трэба было вельмі і вельмі шмат. — Тут і вяртанне прыватнай уласнасці... і шырокае аўтаномія нацыянальных рэспублік...

«Нічога не атрымаецца», — нечакана зразумеў Генеральны сакратар, глядзячы на азызлых, абьякавых да ўсяго, акрамя асабістых інтарэсаў, папличнікаў. Такія здольныя толькі рохкаць па камандзе і хадзіць строем.

— І адмова ад кіруючай ролі КПСС... і бязвыплатная перадача ворных зямель сялянам... Азнаёмцеся, калі ласка.

Гэта самае «калі ласка», прамоўленае тонам, з якім раней Генеральны сакратар выплюхваў сваю злосць, і стала саломінкай, што зламала спіну вярблюда.

— Смерць тырану! — ашалела закрычаў Берыя і павёў за сабой членаў Палітбюро. Перакульваючы крэслы, з перакошанымі ад нянавісці і страху тварамі прысутныя накінуліся на Генеральнага сакратара.

На гэты раз забівалі з разлікам на тое, каб ажыўляць не было чаго...

Усходазнавец з беларускімі каранямі

Савецкі і расійскі сяпаніст Уладзіслаў Гарагляд, хаця і нарадзіўся ў Іркуцкай вобласці, па паходжанні беларус.

Бацька даследчыка Усходу Ніканор Лук'янавіч у Ніжняудзінску Іркуцкай вобласці працаваў намеснікам кіраўніка Канскай канторы «Усход-сібукамол». Да 14 гадоў Уладзіслаў выхоўваўся ў сям'і дзеда, паколькі бацька быў рэпрэсаваны ў год нараджэння сына — у 1932-м. Арыштавалі Гарагляда-старэйшага яшчэ ў верасні,

а сын нарадзіўся ў кастрычніку. Вось і ўсё «знаёмства» з родным бацькам...

Закончыў школу Уладзіслаў у горадзе Нарва. Паступіў на ўсходні факультэт Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта, займаўся па кафедры японскай філалогіі. У 1956 годзе маладога чалавека прынялі ў Інстытут усходазнаўства на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка і даручылі інвентарызацыю японскага рукапісна-ксілаграфічнага фонду. У 1961-м выйшла першая кніга У. Гарагляда — факсімільнае выданне васьмага сшытка работы «Дзіўныя звесткі пра моры, якія акружаюць зямлю». Японская назва — «Канкай ібун». Што цікава, поўны пераклад з каментарыямі да ўсяго твора застаўся апошняй незавершанай кнігай Уладзіслава Ніканоравіча... З 1963 па 1971 гады У. Гарагляд сумесна з калегамі — В. Пятровай, Г. Івановай і З. Ханіным — выдаў шэсць выпускаў анатаваных каталогаў рукапіснага збору Інстытута усходазнаўства «Апісанне японскіх рукапісаў, ксілаграфіі і старадрукаваных кніг».

У 1965-м Уладзіслаў абараніў кандыдацкую дысертацыю «Цурэдзурэгуса» — выдатны помнік японскай эсэістычнай літаратуры». У 1973—1976 У. Гарагляд —

В. Н. ГОРЕГЛЯД
КЛАССИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА
ЯПОНИИ
ОЧЕРКИ ДУХОВНОЙ ЖИЗНИ

член прэзідыума Еўрапейскай асацыяцыі японназнаўства. У 1975-м абараніў дысертацыю на званне доктара філалагічных навук. У 1982 годзе вучонага прызначылі загадчыкам сектара Далёкага Усходу Ленінградскага аддзялення Інстытута ўсходазнаўства. І адначасова (з 1982 па 2001 год) Уладзіслаў Ніканоравіч загадваў кафедрай японскай філалогіі Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта.

Адна з галоўных навуковых заслуг У. Гарагляда ў тым, што менавіта ён здолеў максімальна дакладна перадаць стыль эпохі Хаян (794—1185 гг.), захаваўшы ўсе тонкасці і нюансы японскіх арыгіналаў. Вучоны лічыўся адным з найлепшых перакладчыкаў-япаністаў у Расіі. Перастварыў частку знакамітага японскага класічнага твора «Аповесць пра Гэндзі», а таксама — «Дзённік эфемернага жыцця» Мітыцуна-но хаха, «Дзённік падарожжа з Тоса» Кі-но Цураюкі і шэраг іншых вядомых твораў.

Уладзіслаў Гарагляд — кавалер ордэна Узыходзячага Сонца IV ступені на малой стужцы. А яшчэ — лаўрэат прэстыжнай прэміі Ямагата Банто (1986). Адзначаны за вялікі ўклад у развіццё добрасуседскіх адносін паміж Расіяй і Японіяй.

Уладзіслаў Ніканоравіч актыўна цікавіўся і стасункамі паміж Расіяй і Японіяй, шмат пра гэта пісаў. Адна з яго апошніх работ — брашура «Японскія маракі ў Расіі ў эпоху Эда» (выйшла ў Японіі ў 2001 годзе на японскай мове). Даследаванні У. Гарагляда друкуюцца і пасля яго смерці (памёр вучоны ў чэрвені 2002-га). У 2006 годзе ў выдавецтве «Петербургское востоковедение» выйшла яго грунтоўная праца «Класічная культура Японіі: Нарысы духоўнага жыцця».

Кастусь ЛАДУЦЬКА

На саамскай мове

Аляксандра Антонова, якая нарадзілася ў 1932 годзе ў паселішчы Лавозера Мурманскай вобласці (Расія), з'яўляецца перакладчыцай урыўка з прадмовы Францыска Скарыны да кнігі «Юдзіф» на саамскую мову. Чатыры разы гэты пераклад змяшчаўся ў зборніку «Францыск Скарына на мовах народаў свету» (2015, 2016, 2018, 2019 гады).

Кароткі артыкул пра саамскую пісьменніцу, перакладчыцу, педагога ўвайшоў у беларускую энцыклапедыю «Францыск Скарына». Але ж хацелася б расказаць пра асветніцу, бліzkую і да беларускай тэмы, болей падрабязна.

Аляксандра скончыла ў 1956 годзе Ленінградскі інстытут народаў Поўначы, выклала рускую мову і літаратуру ў Лавозеры. У 1976-м распачала працу над удасканаленнем саамскага алфавіта. Дадала васьм літар, якія характэрныя толькі для гэтай мовы. З таго часу выкладае родную саамскую мову ў пачатковых класах школы-інтэрната. У 1982 годзе выдала буквар на саамскай мове, а ў 1985-м — «Слоўнік саамскай мовы», у якім сабрана 8 тысяч слоў. Для параўнання: у якуцкім слоўніку — 80 тысяч, у чувашскім — крыху болей за 50 тысяч слоў.

З 1993 года Аляксандра Антонова працавала рэдактарам перадач на саамскай мове на радыё ў Лавозеры. Выдала некалькі зборнікаў вершаў. У 2004-м — «Больш сэрца» і «Сям'я» (абодва на саамскай мове), праз тры гады на рускай — «Струны сэрца». У 2012 годзе пісьменніцу і мовазнаўцу адзначылі Прэміяй «Залатая мова» — за працу па захаванні і падтрымцы саамскай мовы.

Дарэчы, Аляксандра Антонова аддае шмат сіл арганізацыі саамскага нацыянальнага жыцця. Ініцыявала адраджэнне Саамскіх гульніў. Упершыню такое свята прайшло ў 1986 годзе. Праграма была складзена асабіста пісьменніцай. З таго часу Саамскія нацыянальныя гульні пачалі праводзіцца штогод. У Лавозеры — Летнія, на станцыі Лапарская — Асеннія саамскія гульні.

Запісаныя і перакладзаныя А. Антоновай народныя казкі ўвайшлі ў зборнікі «Саамскія казкі» (Мурманск, 1980) і «Легенды і міфы Поўначы» (Масква, 1985). На саамскую мову пераклала і вершы Сяргея Ясеніна, якія ўбачылі свет у кнізе з тэкстамі на рускай і кільдзінскай саамскай мовах. Таксама А. Антоновай належыць пераклад аповесцей Астрыд Ліндгрэн. Між іншым, наклад кнігі склаў 1000 экзэмпляраў. Частку тыражу перадалі саамам Нарвегіі і Фінляндыі.

Памерла Аляксандра Антонова пасля працяглай хваробы 8 кастрычніка 2014 года. Нагадаем, што з Беларуссю саамаў звязваюць яшчэ некалькі цікавых стасункаў. Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін — перакладчык некалькіх вершаў саамскай паэтэсы Акцябрыны Воранавай (1934—1990) на беларускую мову. Дарэчы, яна — аўтар першай вершаванай кнігі на саамскай мове. Праўда, кніга ўжо выйшла пасля смерці аўтара — у 1991 годзе. Цікавым падаецца і такі факт. Сярод даследчыкаў жыцця саамаў Нарвегіі і Фінляндыі — ураджэнец Беларусі Сяргей Сергель (нарадзіўся ў клецкай Сіняўцы). Сабраныя ім у 1907 годзе этнаграфічныя калекцыі ў многім унікальныя і сёння.

Так што сцяжынка повязяў беларускай і саамскай культур, пракладзеная Аляксандрай Антоновай, не адзіная.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ
Фота з сайта murmansk.kp.ru

Інсітнае мастацтва Антаніны Маісеевай

Мінскае выдавецтва «БудМедыаПраект» выпусціла даволі прыкметны для інсітнага мастацтва Беларусі альбом Антаніны Маісеевай «Жыццё ў карцінках».

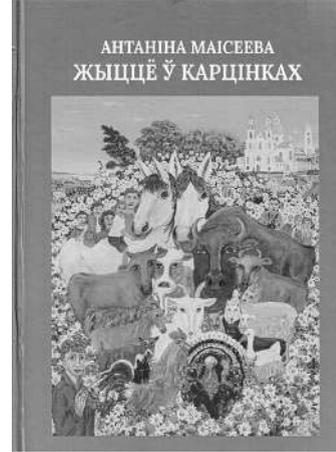
У кнізе, якая прадстаўляе шмат рэпрадукцый віцебскага мастака Антаніны Маісеевай, знайшлося месца і ўспамінам, і вершам. Выданне ўкладзена руплівым даследчыкам інсітнага мастацтва Людмілай Вакар. Рэцэнзентамі выступілі доктар мастацтвазнаўства Яўген Сахута, доктар мастацтвазнаўства В. Шаўра.

Людміла Вакар ва ўступным артыкуле «Народная ідылія ў жывапісе Антаніны Маісеевай» зазначае: «Яе творчасць развіваецца на фоне ўсё ўзрастаючай цікаўнасці шырокай грамадскасці да феномена інсітнага (наіўнага) мастацтва. Дадзены тып творчасці ўласцівы для самабытных мастакоў, якія не атрымалі прафесійнай адукацыі і працуюць паводле ўнутранай патрэбы. Яны не звязаны канонам аніякай школы і кіруюцца толькі талентам, дадзеным ім ад прыроды. У гэтага феномена ёсць шмат назваў, але самыя распаўсюджаныя — «сучасны прымітыў», «наіўнае мастацтва», «інсітнае мастацтва» — падкрэсліваюць яго першаснасць, шчырасць, чысціню і спантанны характар. Гэта робіць творы арыгінальнымі і непаўторнымі, напаяня іх аўтэнтыкай аўтарскага сведчання. Адсутнасць ведаў выяўленчай

граматы кампенсуецца шчырасцю і вынаходніцтвам. Часам іх фармальныя знаходкі потым запазычваюцца і стылізуюцца прафесійнымі творцамі, што ў гісторыі мастацтва XX—XXI стст. мае назву «прымітывізм» альбо «неапрымітывізм».

Кніга ўяўляе сабой цікавае, багатае на адкрыцці віртуальнае падарожжа ў свет, які блізкі і зразумелы Антаніне Маісеевай, мастацкае і прыватна-чалавечае асэнсаванне гэтага свету. Як эпіграф да альбома і, магчыма, увогуле да ўсёй творчасці інсітніцы гучаць наступныя словы Антаніны: «Кожны чалавек у думках час ад часу вяртаецца да свайго мінулага. І чым болей яно сыходзіць, тым часцей вяртаецца да яго. Перад табой, як у кінастужцы, мільгаюць карцінкі твайго жыцця. Самыя запамінальныя і яркія. Гады назапасілі шмат гэтых «карцінак», і вось гэта проста нельга змясціць у памяці і душы. Трэба падзяліцца гэтым багаццем».

Сумяшчаючы рэпрадукцыі работ з уласнымі тэкстамі Антаніны Маісеевай, і сама мастачка, і ўкладальніца зрабілі альбом «жывой кнігай», выданнем, якое адкрывае аўтарскі свет. «Цяпер так хацелася б з апетытам з'есці скібачку матчынага хлеба — чорнага, смачнага, духмянага. Я б гэты хлеб пазнала адразу па бліскачай паверхні хрусткай скарынкі, духмяным мяккішым, водары хмелю, кіславата-салодкім смаку

кмену і кляновага ліста. А яшчэ разам са скібкай хлеба выпіць шклянку сырадою ад свайго кароўкі...» — чытаеш гэтыя шчырыя словы-ўспаміны і ўглядаешся ў работу «Матчын хлеб», іншыя карціны А. Маісеевай. І «Лапцікі» становяцца болей зразумелымі, бліжэй, калі да выявы дзядулі, што плячэ маленькай унучцы адмысловы абутак, дадаюцца словы пра тое, што выплывае з памяці пяцігадовай Антаніны. «Я вельмі хацела, каб менавіта гэты дзядуля сплёў мне лапцікі, у якіх я змагла пабегчы і ў Лепель, і ў Мінск, і ў Віцебск, і на край свету...»

Часам жыццё ў творах Антаніны Маісеевай становіцца багацейшым

за фрагментарныя ўспаміны, занатаваныя і словам, і фарбамі. І гэта зразумела: аўтар сталее, з дзяцінства вырастае ў юнацтва, шырока крочыць па жыцці, уваходзіць у горад са свайёй выскавай свядомасцю, адкрывае новы свет.

Шэраг работ Антаніны Маісеевай прысвечаны беларускім літаратарам: «Паэт Давід Сімановіч — пясняр зямлі Віцебскай», «Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін», «Васіль Быкаў. Успаміны аб вайне», «Свет Уладзіміра Караткевіча»... Антаніна Маісеева, каментуючы гэты кірунак у творчасці, прызнаецца: «Да мяне можа нечакана прыйсці вобраз ці сюжэт не толькі з жыцця, але і з літаратуры, нашай гісторыі. Ён «просіцца», каб я напісала яго. І я пішу».

Пачынаючы з 2003 года Антаніна Маісеева ўдзельнічае ў мастацкіх вернісажах, ладзіць персанальныя выстаўкі. Адна з першых імпрэз — у Віцебскім абласным навукова-метадычным цэнтры народнай творчасці. У 2006 годзе персанальная выстаўка прайшла ў Музеі-сядзібе Ільі Рэпіна «Здраўнёва». 2016 год у творчасці мастачкі адзначаны выстаўкай у маскоўскай галерэі «Арт Наів».

Сустрэча, знаёмства з альбомам «Жыццё ў карцінках» падштурхоўвае да думкі, што інсітнае мастацтва павінна прапагандавацца як мага шырэй.

Сяргей ШЫЧКО

Новая загадка Палуяна?

Уначы з 7 (20) на 8 (21) красавіка 1910 года ў Кіеве ва ўзросце дзевятнаці з паловай гадоў узяў свой «грозны жэрабій» (М. Багдановіч) яркага таленту і кіпучай энергіі нашанівец Сяргей Палуян. На Брагіншчыну, да бацькоў пісьменніка, і ў Вільню, у рэдакцыю «Нашай нівы», паляцелі тэлеграмы з сумнаю весткаю. Згуртаваная вакол часопіса «Украінська хата» творчая моладзь, у колы якой уваходзіў нябожчык, занялася арганізацыяй грамадскага развітання. З падачы «хацянаў» (у першую чаргу — найбліжэйшага Палуянавага сябра Мікіты Шапавала, якому Сяргей пакінуў свой апошні ліст) паведамленне пра смерць, некралог і абвестка з інфармацыяй пра час і месца пахавання былі надрукаваны ў найбуйнейшай украінскамоўнай газеце Расійскай імперыі — штотдзённіку «Рада», а таксама ў шэрагу прагрэсіўных рускамоўных выданняў Кіева.

Даждлівым днём 11 (24) красавіка 1910 г., на вербніцы, у капліцы Анатольскага тэатра Імператарскага Кіеўскага ўніверсітэта Святога Уладзіміра прайшла жалобная паніхіда па Сяргею Палуяну. Пасля яе завяршэння пахавальная працэсія рушыла на Байкавыя могілкі, дзе труна з целамамерлага легла ў зямлю. На свежы капец былі ўскладзены вянкы ад двух выданняў, з якімі найбольш актыўна супрацоўнічаў Палуян: «Таварышу і супрацоўніку ад рэдакцыі «Нашай нівы» і «Любому товаришу від редакції «Української хати»».

Праз год бацькі ўсталявалі на сынавай магіле помнік — гранітны чатырохгранны слупок, увянчаны зверху мармуровым крыжам. Надмагілле ўпрыгожыў надпіс: «Белорусский беллетрист Сергей Полюян». Былі пазначаны таксама даты нараджэння і смерці. Тады ж вакол месца пахавання зрабілі металічную агароджу.

Менавіта такую — добра дагледжаную, у кветках — мы бачым Палуянаву магілу на здымку 1911 г., адшуканым у свой час Таццянай Кабржыцкай і Вячаславам Рагойшам. Гэтая каштоўная фотавыява была змешчана ў амаль легендарных ужо «Лістах у будучыню» (1986), якія вярнулі ў гісторыю беларускай літаратуры надоўга выкрасленае палуянаўскае імя, а цяпер — прадубліраваная ў новым, значна больш поўным выданні тэкстаў С. Палуяна і матэрыялаў пра яго — кнізе «След, вечно живы» (2018), падрыхтаванай тымі ж літаратуразнаўцамі.

Звяртаючы на сябе ўвагу іншыя дэталі фотаздымка. Навокал Палуянавай магілы — цэлы лес пахаванняў, у пераважнай большасці пазнейшых, бо на іх стаяць часовыя драўляныя крыжы. Зусім недалёка, дзе, трэба меркаваць, праходзіць мяжа могілак, выразна праглядаюцца мураваныя будынкі.

Тое, што магіла С. Палуяна месцілася на ўскрайку Байкавых могілак, пацвярджае і адна з яго малодшых сясцёр — Людміла, якая пасялілася ў Кіеве і прабыла там да канца сваіх дзён. Яна ж ва ўспамінах пра брата, напісаных для кнігі «Лісты ў будучыню», дае яшчэ адно прынцыпова важнае сведчанне: «На жаль, тая частка могілак, дзе быў пахаваны Сяргей, пазней, яшчэ да вайны, адышла пад забудову. Казалі, быццам на тым месцы школу міліцыі пабудавалі» («След, вечно живы», с. 209).

Здавалася б, усе кропкі над «і» расставлены. Дарагая для беларусаў магіла страчана. Страчана даўно і незваротна. Нават знаку ці следу ад яе шукаць не выпадае, бо на яе месцы — гарадская забудова.

І тым не менш... У маі 2010 г. у газеце «СБ. Беларусь сегодня» з'яўляецца артыкул Людмілы Рублеўскай «След упавшей звезды», дзе згадваецца публікацыя ўкраінскага журналіста Валерыя Дружбінскага з нечаканымі звесткамі: помнік Сяргею Палуяну стаў на Байкавых могілках да пачатку 1960-х гг., потым знік, а ў 1969 г. на месцы магілы было зроблена новае пахаванне. Больш за тое: апісанне Палуянавага помніка, пададзенае В. Дружбінскаму, зусім не супадае з вядомым фотаздымкам. Працітуем само ўкраінскае выданне: «На могіле был поставлен камень в виде срубленного дерева и сделана надпись: "7 апреля 1910 года. Здесь покоится прах Сергея Епифановича Полюяна, который жил, писал и погиб в Киеве, но душой своей и сердцем был всегда в родной Беларуси. Аминь"» (Памяти погибших могил. Диагноз: скорбное бесчувствие // Зеркало недели, 2003, № 46).

Маючы фотаздымак магілы і аўтарытэтныя сведчанні родных С. Палуяна, на ўсё гэта можна было б не звяртаць увагі як на чарговы ўзор несумленнасці сучаснай прэсы. Аднак аўтар матэрыялу — журналіст далёка не шараговы — двухразовы лаўрэат прэміі Саюза журналістаў СССР, кандыдат гістарычных навук, пісьменнік, літаратурны сакратар К. Паўстоўскага ў 1965—1968 гг. Даследчыцкая адказнасць вымагала хаця б мінімальнай праверкі агучаных ва Украіне фактаў. Знайсці кантакты В. Дружбінскага аказалася нескладана, і падчас тэлефоннай гутаркі, якая адбылася ў 2015 г., аўтар «Памяти погибших могил» запэўніў, што пры падрыхтоўцы свайго матэрыялу карыстаўся ў першую чаргу друкаванымі крыніцамі пра Байкавыя могілкі. Паколькі з часу публікацыі артыкула мінула больш за 10 гадоў, адразу адказаць на ўсе пытанні В. Дружбінскага не змог, але з ахвотай пагадзіўся перагледзець свае колішнія запісы і яшчэ раз наведзець Нацыянальную бібліятэку Украіны імя У. І. Вярнадскага — ужо адмыслова па палуянаўскай «праблеме».

Сяргей Палуян.

Праз пэўны час з Кіева прыйшоў ліст: узаўважце крыніцы, з якіх былі ўзяты звесткі пра магілу С. Палуяна, на жаль, не ўдалося... Інтрыга захавалася?..

Што б там ні было, але артыкул В. Дружбінскага «Памяти погибших могил», скіраваны супраць злачынай практыкі перапахаванняў і «распродажу» месцаў на Байкавых могілках, стаў штуршком да новых пошукаў — у прыватнасці больш уважлівага вывучэння гісторыі саміх могілак.

Старадаўнія Байкавыя могілкі (дзейнічаць пачалі яшчэ ў 1830-я гг.) сёння з'яўляюцца галоўным, найбольш вядомым і прэстыжным некропалем Украіны. Цяжка назваць усіх дзеячаў украінскай культуры, палітыкі, мастацтва, літаратуры, навукі і спорту, якія пахаваны тут: М. Грушэўскі, М. Лысенка, М. Рылска, У. Сасюра, П. Тычына, Леся Украінка... Такая прывілеяванасць абазначылася ўжо на мяжы XIX—XX стст. Месца на Байкавых могілках абіралі для сябе ўплывовыя кіеўскія семі, а спецыяльна пад пахаванні, напрыклад, рэктараў і прафесараў Кіеўскага ўніверсітэта ў 1900-я гг. былі вылучаны дзве «ганаровыя» дзялянкі. Наўрад ці выпадкова, што свой апошні спачын С. Палуян знайшоў менавіта на Байкавых...

Але час (а дакладней — людзі) не шкадаваў старых магіл. Разгорнуты спіс асоб, пахаванні якіх былі страчаны на Байкавых могілках, знаходзім у даведніку «Київський некрополь» (1994), падрыхтаваным адным з найбуйнейшых украінскіх спецыялістаў па некропалістыцы Людмілай Працэнкай і цалкам прысвечаным дзеячам літаратуры. Ёсць тут і звесткі пра С. Палуяна. Пасля невялікай даведкі, у якой пададзена біяграфічная інфармацыя пра нашаніўца (дарэчы, у асобных момантах не зусім дакладная — «Лісты ў будучыню», відаць, не былі вядомы Л. Працэнцы), чытаем: «Магіла не збераглася. Была ў канцы могілак, каля паркану, пад Інстытутам бактэрыялогіі» (Київський некрополь, с. 214).

Важныя арыенціры: будынак Інстытута бактэрыялогіі (дарэвалюцыйная назва — Кіеўскі бактэрыялагічны інстытут) быў узведзены ў 1896 г. і захаваўся да сённяшняга дня (цяпер знаходзіцца на тэрыторыі кампаніі «Біяфарма», вул. Амосава, 4). Параўноўваем фота інстытута, датаванае пачаткам XX ст., з будынкамі, якія відаць на фотаздымку Палуянавай магілы, — адрозненні ёсць. Таму трэба правяраць іншыя дамы ва ўказаным Л. Працэнкай квартале. Тут месціцца так званая Клінічнае (або Медыцынскае) мястэчка, якое актыўна забудовалася для патрэб Кіеўскага ўніверсітэта ў 1910-я гг. Якраз тады, у прыватнасці, паўстаў будынак хірургічнай клінікі — яшчэ адзін прэтэндэнт на аб'ект з фотаздымка з Палуянавай

магілай. У ім цяпер — Інстытут фізіятрыі і пульманалогіі імя Ф. Г. Яноўскага (вул. Амосава, 10).

Аднак ні ў артыкуле пра самога С. Палуяна, ні на іншых старонках даведніка Л. Працэнкі «Кіеўскі некрополь» ні ў яе ж аўтарства манаграфіі «Історія Київського некрополя» (1995) няма ніякіх згадак пра тое, што тэрыторыя Байкавых могілак у той ці іншы час «адразалася» пад гарадскую забудову. Галоўнай прычынай страты магіл даследчыца называе (як следам за ёю В. Дружбінскай ды іншымі аўтарамі) менавіта чалавечыя прыхамаці і злачынную нядбайнасць: помнікі разбураліся і раскрасаліся; пачынаючы з 1920-х гг. на старых месцах актыўна рабілі новыя пахаванні. Паводле Л. Працэнкі, на Байкавых могілках засталася толькі дзясятая частка дарэвалюцыйных пахаванняў («Київський некрополь», с. 69)! Кансультаванне з украінскімі гісторыкамі і знаўцамі мінуўшчыны Кіева таксама дало пакуль адназначны вынік: Байкавыя могілкі не забудоваліся.

Такім чынам, версія, агучаная сёстрамі С. Палуяна яшчэ ў першай палове 1980-х гг., зусім нечакана запатрабавала праверкі. Калі сур'ёзна задумацца, прычын для недакладнасці магло быць шмат: пачынаючы ад даўнасіці падзей і паважнага ўзросту родных нашаніўца (на момант сустрэчы са складальнікамі «Лістоў у будучыню» Людміла Палуян, напрыклад, было ўжо амаль 90 гадоў) і заканчваючы ўсё яшчэ далёка не самай спрыяльнай для свабоднага і праўдзівага расповеду пра мінулае грамадска-палітычнай атмасферай. Як дочкі было га землеўласніка і родныя, з аднаго боку беларускага нацдэма (брат Сяргей), а з другога — белагвардзейцаў у эміграцыі (браты Дзмітрый і Рыгор), сёстры Палуян, безумоўна, ведалі пра ўсе пагрозы (старэйшая Ганна, з якой пагутарыць В. Рагойшу і Т. Кабржыцкай ужо не давялося, двойчы была ў высылцы). Жыццё прымушала засвоіць і эзопаву мову, і фігуры ўмаўчання... У рэшце рэшт Палуянавы сёстры, не знайшоўшы аднойчы братавай магілы сярод помнікаў і крыжоў на Байкавых могілках, самі магілкі не ведаць яе дакладнага лёсу, а таму ў разове з даследчыкамі карысталіся гарадскімі чуткамі і ўскоснымі сведчанямі (згадаем паказальную ў гэтым сэнсе фармулёўку Людмілы: «Казалі, быццам на тым месцы...»).

Засталася не высветленым, якую школу міліцыі мела на ўвазе Людміла Палуян. Ва ўспамінах тая згадка як нешта добра вядомае для кіяўлян, таму гаворка, хутчэй за ўсё, ідзе пра найбуйнейшую ўстанову такога кшталту — цяперашнюю Нацыянальную акадэмію ўнутраных спраў Украіны (знаходзіцца на вул. Саломенскай, 1). У 1920—1930-я гг. яна мела розныя назвы: Усеўкраінская школа міліцыі і крымінальнага вышуку, Школа каманднага складу рабоча-сялянскай міліцыі УССР, Школа старшага кіраўнічага складу рабоча-сялянскай міліцыі імя У. А. Баліцкага і інш. Пэўны час да Вялікай айчыннай вайны яе галоўны будынак сапраўды месціўся адносна недалёка ад Байкавых могілак — на Батыевай гары (вул. Валгаградская, 1/2). Аднак ніякага дачынення да тэрыторыі саміх могілак гэты адрас і мясціны не маюць.

Сяргей Палуян зноў загадвае літаратуразнаўцам загадкі. Для адказу на пастаўленыя пытанні патрабуюцца ўжо не толькі архіўныя пошукі і грунтоўнае вывучэнне публікацый украінскіх даследчыкаў, але і палявыя доследы — шпацыр па Байкавых могілках і прылеглых да іх вуліцах, уважлівае ўгляданне ў старыя кіеўскія будынкі. Хочацца спадзявацца, што калі-небудзь мы будзем ведаць дакладную дзялянку, дзе знаходзілася на Байкавых магіла выбітнага беларуса.

Таццяна ВАБШЧЭВІЧ

Кіеў. Уваход на праваслаўную частку Байкавых могілак.

З асабістага архіва

Відаць, у кожнага з нас з гадамі назапашваюцца самыя розныя матэрыялы, якія маюць рознай ступені цікавасць і каштоўнасць. Але ж калі на іх пазіраць расплюшчанымі вачыма, то можна зрабіць часам і нечаканыя высновы. Вось захацелася і мне зірнуць на тое, што час і абставіны пакінулі ў маім асабістым архіве. Мо гэта будзе цікава і некаму яшчэ.

НАРОДНЫ ПАЭТА

Існуе «Пастанова Савету Народных Камісараў Беларускае Савецкае Соцыялістычнае Рэспублікі» ад 10 чэрвеня 1925 года. Яна паведамляе: «28-го мая бягучага 1925 г. мінула дваццаць год, як Ян Дамінікаў Луцэвіч (Янка КУПАЛА) распачаў сваю літаратурную дзейнасць сваім вершам «Мужык».

За гэтыя дваццаць год КУПАЛА развінуўся ў выдатнага нацыянальнага паэту, волата беларускага прыгожага пісьменства, які праз увесь час свае літаратурнае працы будзіў сялянскія душы ад цяжкага ўціску і заклікаў да сацыяльнага і нацыянальнага вызвалення.

Савет Народных Камісараў уважае за патрэбнае адзначыць гэты юбілей, п а с т а н а ў л я е:

1. Надаць Янку Дамінікаву ЛУЦЭВІЧУ (Янку КУПАЛЕ) імя БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА ПОЭТЫ.

2. Прызначыць яму на ўсё жыццё персанальную пэнсію ў 180 руб. на месяц.

СТАРШЫНЯ САВЕТУ НАРОДНЫХ КАМІСАРАЎ БЕЛАРУСКАЕ СОЦЫЯЛІСТЫЧНАЕ САВЕЦКАЕ РЭСПУБЛІКІ

КІРАЎНІК СПРАЎ СНК БССР

10 чэрвеня 1925 г.
м. Менск»

Гэты дакумент захоўваўся ў ЦГАОР БССР, ф.№7 (СНК БССР), оп.1, д. 153, л. 67.

А Пастанове СНК БССР папярэднічаў «Протокол №6 Засядання Савета Народных Камісараў БССР

10 июня 1925 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВОВАЛ тов. АДАМОВИЧ

ПРИСУТСТВОВАЛИ:

С решающим голосом т. т. Гельтман, Калнин, Сегаль, Грузель, Калинин, Хацкевич, Балицкий, Зеликсон, Василевич, Русецкий, Умрихин, Герман.

С совещательн. голосом т. т. : Карпешин, Чернушевич, Консон, Шкубер, Алесин, Яцкевич, Мороз, Поречин.

Секретарь тов. ?Ф?рендель

С л у ш а л и :
89. О присвоении Янке КУПАЛЕ звания Народного поэта и установлении пожизненной пенсии (Вн. Н. Прос)

П о с т а н о в и л и :

89. Принять предложенный Н. Просом проект постановления с изменением п. 2-го проекта в том смысле, что в целях предоставления Янке КУПАЛЕ возможности плодотворно работать на развитие белорусской культуры, освободить Янку КУПАЛУ от всех занимаемых им работ и обеспечив его по смете Н.Проса высшей ставкой ответственного работника по 17-ти разрядной тарифной сетке». (Н.Прос — Народный комиссариат просвещения. — А. Б.)

Гэты дакумент захоўваўся ў ЦГАОР БССР, ф.№7 (СНК БССР), оп.1, д. 153, л.л. 9, 10.

Давайце звернем увагу на некаторыя асаблівасці, якія мо і не маюць надзвычайнага значэння, аднак сведчаць пра тагачасную атмасферу і асаблівасці прыняцця дакументаў. Перш за ўсё, напісанне імя і імя па бацьку Янкі Купалы. Па-беларуску не Янка, як звыкла гаворым мы, а Ян. А вась па-руску — Янка. І зноў жа па-беларуску — не Дамінікавіч, а Дамінікаў, гэта значыць, Дамінікаў сын.

І яшчэ адно філалагічнае назіранне. Купалу не называлі «народны паэт», а надавалі яму імя «беларускага народнага паэты». Праўда, па-руску гэта ўсё ж было «званіе». А што, хіба было і іншае, не беларускае найменне? Хіба быў творца, які мог атрымаць імя не «беларускага», а нейкага іншага «поэты». Гісторыя падобнага выпадку не засведчыла. А паколькі Янка Купала быў першым народным паэтам, то нават журналісты не ведалі, як пісаць гэтае найменне. Таму ў газетным паведамленні сказана, што Купалу прысвоена «назва» беларускага народнага паэты.

Надзвычайную цікавасць уяўляе другі пункт пастанова. Персанальная пенсія Янку Купалу прызначалася пажыццёва. А каб гэта адбылося, яго вызвалілі ад усіх і ўсякіх пасадаў, даючы магчымасць не клапаціцца аб працы і яе аплаце, а заняцца выключна творчасцю. Памер пенсіі, здаецца, быў самы высокі ў тагачаснай іерархіі высокіх савецкіх чыноўнікаў, што і пазначана ў пратаколе — «высшей ставкой ответственного работника».

Ну і зірнём на самы апошні радок: «м. Менск». Места Менск. Так пісалася тады назва нашай сталіцы. А калі параўнаць два тэксты — беларускі і рускі, выходзіць, што места, а не горад, і Менск пісаліся толькі па-беларуску. Бо ў рускім варыянце стаіць г. Мінск.

Паведамленне пра гэтае рашэнне было надрукавана на другой старонцы газеты «Савецкая Беларусь» (выходзіла на беларускай мове) у №130 (1429) за 13 чэрвеня 1925 года:

«Янка Купала — Беларускі Народны Паэта.

Савет Народных Камісараў БССР пастанавіў прысвоіць Янку Купалу назву БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА ПАЭТЫ.

Адначасна Савет Народных Камісараў пастанавіў вызваліць Янку Купалу ад займаемых пасадаў і вызначыць яму забяспеку па каштарысу Народнага Камісарыята Асьветы па вышэйшай стаўцы».

Мастак Янка Раманоўскі.
Партрэт Янкі Купалы. 1967 г.

Язэп Адамовіч

(М. Мароз)

А ЯК У ЯКУБА КОЛАСА?

А якія дакументы сведчаць аб прысваенні звання народнага паэта Якубу Коласу? У мяне ёсць копіі гэтых рашэнняў. У 1926 годзе адзначалася 20-годдзе пачатку літаратурнай дзейнасці паэта. З нагоды гэтай даты была прынята «Пастанова Савету Народных Камісараў БССР

АБ УРАЧЫСТЫМ АДЗНАЧЭНЬНІ 20 ГОДЗЬДЗЯ ЛІТАРАТУРНАЙ ТВОРЧАСЬЦІ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕННІКА ЯКУБА КОЛАСА.

Савет Народных Камісараў ПАСТАНАУЛЯЕ:

1. Прыняць да ведама пастанову Народнага Камісарыята Асьветы аб адзначэнні 20 гадовай літаратурнай творчасці беларускага пісьменніка Якуба КОЛАСА урачыстым сьвяткаваннем яго юбілею ў культурна-асветных установах.

2. Надаць Якубу КОЛАСУ званьне Народнага Паэты і прызначыць яму пажыццёвую пэнсію з разліку стаўкі адказных працаўнікоў БССР.

СТАРШЫНЯ САВЕТУ НАРОДНЫХ КАМІСАРАЎ БССР

(Яз. АДАМОВІЧ)

КІРАЎНІК СПРАЎ САВЕТУ НАРОДНЫХ КАМІСАРАЎ БССР

(М. МАРОЗ)

18 кастрычніка 1926 г.»

Гэты дакумент захоўваўся ў ЦГАОР БССР, ф. №7, оп. 1, д. 299, т. 3, л. 426.

Маецца таксама «Пастанова Савету Народных Камісараў Беларускае ССР

АБ УРАЧЫСТЫМ АДЗНАЧЭНЬНІ 20 ГОДЗЬДЗЯ ЛІТАРАТУРНАЕ ТВОРЧАСЬЦІ ПОЭТЫ І ПІСЬМЕННІКА ЯКУБА КОЛАСА.

Прызнаючы вялікую важнасць для працоўных Беларусі і для беларускай культуры літаратурна-мастацкай дзейнасці Якуба Коласа, Савет Народных Камісараў ПАСТАНАУЛЯЕ:

1. Надаць Якубу КОЛАСУ годнасць народнага паэты.

2. Прызначыць Якубу КОЛАСУ пажыццёвую пэнсію ў разьмеры стаўкі адказных політычных працаўнікоў БССР.

3. Прыняць да ведама пастанову Народнага Камісарыята Асьветы аб адзначэнні 20 гадовай літаратурнай творчасці Якуба КОЛАСА урачыстым сьвяткаваннем яго юбілею ў культурна-асветных установах.

СТАРШЫНЯ САВЕТУ НАРОДНЫХ КАМІСАРАЎ БССР

(Яз. АДАМОВІЧ)

КІРАЎНІК СПРАЎ САВЕТУ НАРОДНЫХ КАМІСАРАЎ БССР

(М. МАРОЗ)

18 кастрычніка 1926 г.

г. М е н с к»

Гэты дакумент захоўваўся ў ЦГАОР БССР, ф. №7, оп. 1, д. 299, т. 3, л. 429.

Цікава, што ў гэтым дакуменце ёсць некаторыя адрозненні ад першай пастановы адносна Янкі Купалы. Напрыклад, пажыццёвая пенсія Коласу прызначаецца як і адказным, што ў першым дакуменце, але ўжо палітычным працаўнікам. Значыць, для іх гэтая пенсія была большая, бо, напэўна, былі і тыя, хто не адносіўся да гэтай катэгорыі і, адпаведна, меў меншую пенсію.

Адрозніваецца Коласава пастанова і тым, што у ёй няма ўказання, як у пастанове, якая датычыць Янкі Купалы, аб тым, што паэт вызваляўся ад займаемых пасадаў. «Забяспека» Янку Купалу таксама вызначалася «па каштарысу Народнага Камісарыята Асьветы па вышэйшай стаўцы». Мо і дробязі, але праўдзівыя і цікавыя.

Каб Якуб Колас не быў пакрыўджаны адносна свечасовай і поўнай выплаты прызначанай пенсіі, Кіраўнік спраў Савета Народных Камісараў БССР М. Мароз напісаў свой ліст: «У Народны Камісарыят Соцыяльнае Забяспекі.

На падставе пастанова Савету Народных Камісараў БССР Кіраўніцтва спраў СНК БССР просіць выдаваць з 18 кастрычніка 1925 г. Якубу КОЛАСУ (Кастусю Міцкевічу) з сродкаў, якія адпускаюцца НКЗ3 для выдачы персанальных пэнсій, пажыццёвую пэнсію ў разьмеры 183 р. у месяц.

Пры гэтым асабліва просім, каб выдача гэтая была зроблена без затрымання і па магчымасці лішніх клопатаў для народнага паэта Якуба КОЛАСА».

Гэты дакумент захоўваўся ў ЦГАОР БССР, ф. №7, оп. 1, д. 299, т. 3, л. 431.

Як бачым, тут гучыць клопат пра дабрабыт Коласа і пазбаўленне яго ад непатрэбных мітрэнг, што можа сведчыць аб вялікай бюракратычнай валакіце нават у вышэйшых органах тагачаснай улады.

А вась дата выдачы пенсіі выклікае пэўнае недаўменне. У самой пастанове дата прысваення звання народнага паэта пазначана як 18 кастрычніка 1926 года. А ў запісы М. Мароза гучыць просьба аб выдачы пенсіі з 18 кастрычніка 1925 года. У чым справа? Апіска? Ды і Мінск памяняў ужо свой статус: не места, як у Янкі Купалы, а горад.

Анатоль БУТЭВІЧ
Працяг будзе.

«Цеплыню адкрываем у сваім існаванні...»

Знаёмства з паэзіяй Кшыштафа Шатраўскага пачалося з яго ўдзелу ў фестывалі «Славянская ліра» ў Мінску ў 2018 годзе, працягвалася ў Гродне, дзе Шатраўскі быў у ліку ўдзельнікаў навуковай канферэнцыі ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Я. Купалы. Як адзначае літаратуразнаўца Ігар Бялоў, у польскай паэзіі, як і ў амерыканскай, існуе кірунак, які можна ўмоўна назваць «джазавай паэзіяй». Кшыштаф Шатраўскі — адзін з яркіх прадстаўнікоў гэтай плыні. Паэт, празаік, перакладчык, прафесар Вармінска-Мазурскага ўніверсітэта жыве ў Ольштыне. Джаз суправаджае Шатраўскага ўсё жыццё: яго бацька быў джазменам-аматарам, па адукацыі Кшыштаф — выкладчык музыкі, выдатна грае на кларнеце, саксафоне і гітары. Джаз гучыць у шматлікіх вершах паэта. Галоўнае ў іх — джазавы настрой, атмасфера. Бо, па сутнасці, «джаз — гэта спроба апамятацца, калі ўсё праносіцца міма». Менавіта гэтым і заняты лірычны герой джазавых вершаў. Па-беларуску творы Кшыштафа Шатраўскага друкуюцца ўпершыню.

Кшыштаф ШАТРАЎСКИ

Пралог

Калі яшчэ ёсць нешта
што можна было б азначыць
словам «будучыня»
і ў празрыстых гранях
крышталю ўбачыць
вострыя лініі крыку
Калі гісторыя — не падручнік
для рознага кітталу школ
а белыя плямы раджаюць пытанні
іх цень запаўзае на сцены дня
Калі самы малы жэст
ітосьці значыць
то ўрэшце й неба пад нагамі
адчыніцца з любоўю
— тут усё памірае двойчы
а можа й больш разоў.

Кашуля белая

Паветра —
шкля, пазбаўленае формы,
запоўненае крыламі ўдыхаў
і пралетаючых над гукамі
самалётаў.
У нейкі час густое,
нерухомое.
Агонь, забіты шэптам,
гасне.
Белая
на вешалцы гайдаецца кашуля,
як дробязь,
неістотная дэталі, але
абшэвак беласць жорсткая —
так шмат ёсць спраў,
пра якія павінен памятаць
прыгнёт каўнера белы —
так шмат ёсць спраў,
пра якія хачу забыцца
ўсе зморшчыны і згіны —
кашуля белая.
Святло таксама свята верыць
у гэты колер.

Тэлефон

тэлефон, што звоніць
як вада, якую п'ю
блажэнныя ціхія й мёртвыя
бо ім належыць вечнасць
піва скісае, віном становіцца
кіслае гэта віно, як воцат
ці ж не забавуныя змены такія
праўда — як кніга без назвы
як біблія без бога
як сакрэтны нумар
майго тэлефона
Бог, імя якога Час
змьянае адрасы і нумары тэлефонаў
робіць будучае мінулым
хлеб чэрствым
гарэлку вадою, якую п'ю
калі звоніць тэлефон

Метафізічныя досведы

пачынаем ад слоў
гучна і ясна

вымаўляем свае імёны
святло, што ў цемры свеціць
гэта толькі пустэча між літарамі

часам мы адкладаем маскі
адмысловыя твары людзей,
нам невядомых

і адыходзім
каб схаваліся
ў пустыні без краю
вандраваць нам не трэба далёка
для пачатку нам хоціць
абнесці мурам
любый прамежак душы
узброіць прастору пачыночым
маўчаннем

і, як шмат паэтаў
знайсці ў разнастайстве адзінства
так паўстаюць буйныя сістэмы
і правілы руху
(тут літары аддаляюцца
кружацца і разбіваюцца
на скрыжаваннях слоў
ці стаяць у заторах,

гудуць, і ты можаеш
здзіўляцца адсутнасці сэнсу
калі іх фары і ўказальнікі
наваротаў
запальваюцца і гаснуць,
гуляючы з логікай
пачуццём рытму і раўнавагі)
колер таксама важны
а прадметы, што надзелены ценом
і гукамі

чакаюць нашага позірку
ціха за мурам, за ўзгоркам
недзе за лесам

гэта здарылася
няма больш пустой прасторы, ці рэха
запаўняе яе шчыльна, ці цемра
яна, як вядома,
дае яшчэ месца нябыту

нябыт мае права існаваць да канца

Два санеты

I
Як хтосьці, хто не ведаў іншых слоў
акрамя маўчання,
адварочваюся ад люстра —
тут канверт лопаецца.
Высыпаюцца муміі думак,
а праз хвіліну
аркуш ізноў бялюткі —
без адраса ліст.

Толькі цяпер здолее позірк знайсці
свой выраз,
хоць, можа, позірк — ілюзія толькі
ці рэпрадукцыя неіснавання,
як той, хто жыве адзіна
ў момант смерці.

Распадаюцца ланцужкі бялкоў.
Я адлічваю іх,
нібы раптам пажыдаў
знішчыць сябе
нейкім складаным шляхам.
Лаўцы цюленяў робяць гэта адзіным
ударам палкі.

Аднак не магу параўнацца з імі,
сціскаюцца пальцы няўпэўнена,
але ўдар аббудзецца, хаця б для таго,
каб мог убачыць
сонца, затанулае ў цемры,
што сочыцца адусюль.

II
Танцуючы на драўляным мосце,
жанчыны гучна
вымаўляюць імёны каханых.
Яшчэ маладыя,
іх позірк незнаёмага мужчыны
над сорака
турбуе на хвіліну,
якую прыгадаюць гадоў праз 30.

Але Еўропа спіць яшчэ ў няведанні
блажэнным — спазнёная
сіеста грэчаскіх багоў.
Не відаць незнаёмца, і магчыма
ізноў лунаць па свеце,
створаным для птушак,
і не адказваць
на незразумелыя пытанні.

Каб толькі Ave адспяваць
і ў рытме вальса забыць
пра падарожжа, павукоў
і абразы на сценах у маўчанні.
Пад пачарнелым лакам
там памёрлі даўнія каханні.
Павольна надыходзіць ноч,
і кантынент яшчэ не абудзіўся.

Дзяўчаты ўзяліся за парэнчы
з гладкай драўніны,
ім не чуваць, як маці клічуць іх дадому,
як незнаёмец адыходзіць.

Насычэнне

апошнія дні і гадзіны
праплывалі праз нашыя целы
як малако і кроў, як
цёплыя сонца промні
і зараз
калі адляцелі нашыя
апошнія ўдыхі
здолелі мы адпалаць у апошні раз
калі здаецца, што больш нічога
не можа адбыцца
цеплыню адкрываем у сваім існаванні
у сярэдзіне ночы,
якая плыве праз нашыя целы
і кожны твой удых гэта мой удых
кожны рух далоняў тваіх
гэта дрыжанне маіх далоняў
словы твае, думкі твае вывучаю
каб ніводнай хвіліны
не страціць дарма
і так назаўжды застаюся
ненасычаным, радасны як ішчаны
ішчаслівы і ніколі не задаволены
а гадзіны і дні вяртаюцца
і праплываюць праз нашыя целы
быццам што-небудзь
можа яшчэ адбыцца

Прадавец імёнаў

запісваю імёны на пяскоў
рухаюся крокамі сляпога
аднак бачу далёка і ясна
рынак быццам палае ў сонцы
сцены горада ўзносяцца
гордым кардонам
і няхай так будзе заўсёды
няхай парк квітнеюць шалёна
залюднююцца вуліцы,
а блакітныя трамвай
коцяцца ўздоўж узнёслых

цяністых алей
і яснымі стануць няхай усе імёны
і праўдзівымі, добрымі будуць
іх прадаў без прыбытку
можа знойдзе сабе тут імя
тая дзяўчына са смуткам ў вачах
што ідзе па іншым краі дарогі
няхай прачытае сваё імя хлопец
што глядзіць як цячэ вада
у мяне ёсць імёны

з гарантыяй на ўсё жыццё
ёсць танняя на адну ноч і здаецца
запісаў ужо ўсе хоць так шмат
засталося ў забыцці
што не здолею нават вымавіць іх
неба чыстае як позірк анёлаў
хістаецца зелень параненым цмокам
а мая маладосць яшчэ спрабуе
змагацца

з апошнімі пераследнікамі
аднак нядоўга
нядоўга і ім існаваць
зараз знікнуць
зараз
мае павекі апускаюцца ціха як брама
выкаваная з чарнёнай сталі
як дрэва што нахіляецца

ў засяроджанні
над пакалечаным каменем
мая бяззубая старасць знаходзіць спакой
паўтарае астатнія ноты
ўсіх літаняў
і ўвесь час той самы голас,
тыя самыя словы
выпісвае вецер,
зацірае паспешныя крокі
як доўга яшчэ

Калі канчаецца час

матылі чорна-белыя
крылы складаюць
мы выходзім, пытанне — адказ
ніякіх планаў на вечар
не забудзься пра кветкі
і дай сабаку паесці,
ён не церпіць сядзець у адзіноце
дзверы, замок
светлая заслона

а цішыня такая над намі,
што чуеш, як кропля
сцякае па шкле,
і нічога ўжо быць не павінна
больш чым было
і прастора яшчэ велізарнай,
чым ахапіць могуць птушкі
крылаў іх флатэра тоне ў блакіце
нават сумневам
дых захапляе

Аднак бываюць дні

аднак бываюць дні
калі чакаю дарма
і дзверы
кальшучца, хоць нічыя рука
іх не рушыць, зрэшты
нават далонь тая цёплая
і хіба толькі лета
такім бывае гарачым

Пераклад з польскай Таццяны
і Паўла Салаўёвых

Новыя магчымасці

Фестываль мабільнага кіно VOKA Smartfilm назваў пераможцаў 9-га сезона

Міжнародны фестываль мабільнага кіно VOKA Smartfilm назваў пераможцаў дзевятага сезона. Імёны былі абвешчаны ў прамым эфіры падчас цырымоніі закрыцця, якая сёлета ўпершыню была арганізавана ў анлайн-фармаце.

Гран-пры дзевятага сезона, які праходзіў пад слоганам «Сезон (не) звычайных гісторый», удастоена беларуская праца «86» Мікалая Сімончыка і Эвеліны Бяссонавай. Прыз за першае месца дастаўся ўкраінскаму аўтару Валерыю Грышу за яго *Green Home*. На другім месцы таксама аказаўся беларус Юрий Сямашка, які прадставіў адразу два фільмы: «Нявольнік Жэсці» і «Ультракорткія гісторый». Трэцюю прэмію прысудзілі іракскаму рэжысёру Джабраілу Абубакеру за яго работу *Classico War in Iraq*. Уладальнікам узнагароды ад народнага журы названы беларускі фільм «Адзін дзень» Вадзіма Целіцы.

Усяго ў конкурснай праграме сёлета ўдзельнічала 356 фільмаў (63 з іх беларускія). Агульная колькасць заявак была значна большая — каля 800.

— За дзевяць гадоў VOKA Smartfilm стаў прадстаўнічым форумам, які аб'ядноўвае мастацтва і тэхналогіі, каб дэманстраваць глядачам новыя напрамкі і магчымасці кіно, — упэўнены намеснік генеральнага дырэктара кампаніі А1 па лічбавых платформах і кантэнце Антон Бладзік. — Абвешчваючы тэму на 2020 год, мы і самі не ведалі, наколькі незвычайным атрымаецца гэты сезон: прыйшла вялікая колькасць заявак, пра нас даведліся ў новых краінах, і нават сам фармат закрыцця стаў незвычайны. Але самае дзіўнае ў нашым фестывалі — гэта, вядома, фільмы і іх аўтары. І я вельмі рады, што нават з улікам міжнароднага статусу фестывалю сярод найлепшых удзельнікаў мы з году ў год бачым шмат новых беларускіх імёнаў.

Найлепшыя работы адбіраюць прафесійнае журы ў складзе кіназнаўцы, дырэктара праграмы ігравога кінафестывалю «Лістапад» Ігара Сукманава, кіназнаўцы і кінакрытыка Антона Сідарэнкі, каардынатары Нацыянальнага конкурсу фестывалю «Лістапад» Мікалая Лаўранюка, дырэктара кінафестывалю «Паўночнае зьяне» Вольгі Чайкоўскай, прадзюсара Леаніда Каліцены, кінакрытыка і журналіста Тараса Тарналіцкага, а таксама рэжысёра Анастасіі Мірашнічэнкі.

Паралельна з прафесіяналамі найлепшы фільм цяперашняга сезона выбіралі і глядачы. Больш чым 3500 чалавек прынялі ўдзел у папярэднім анлайн-галасаванні, пасля чаго канчатковае рашэнне прымала народнае журы — 150 кінаманаў, якія найбольш паспяхова прайшлі спецыяльны тэст ад арганізатараў фестывалю. Працай народных экспертаў сёлета кіравала сцэнарыст і рэжысёр Улада Сянькова.

— Мы паглядзелі розныя работы і сышліся ў меркаванні, што пры іх ацэнцы адным з ключавых крытэрыяў павінна быць абвешчана арганізатарамі тэма — «Сезон (не) звычайных гісторый», — расказаў дырэктар праграмы ігравога кінафестывалю «Лістапад» Ігар Сукманаў. — У многіх карцінах — пераважна замежных — яна не была ў дастатковай меры раскрытая. Шмат было клішаваных работ, якія адлюстроўваюць агульнапрызнаную фестывальную кан'юнктуру: фільмы пра адзіноцтва, хатні гвалт, гендарную пазіцыю, праблемы экалогіі, тэхналагічную залежнасць. Аднак хацелася, каб мабільная творчасць кіравалася не толькі правільнасцю жыццёвых пазіцый, але і парадасальным поглядам на рэальнасць. Вось чаму самымі цікавымі мне падаліся беларускія работы, аўтары якіх падарвалі прытрымлівання зададзеных правіл гульні — распавядаць звычайныя гісторыі незвычайным спосабам і наадварот.

Фільмы пераможцаў даступны для прагляду на афіцыйным сайце фестывалю і ў раздзеле Smartfilm відэасэрвісу VOKA.

Вікторыя АСКЕРА

Па матэрыялах сайта www.smartfilm.by.

Стваральнік першага беларускага трылера

Як Валеры Рубінчык здымаў «Дзікае паляванне караля Стаха»

Нядаўна споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння вядомага кінарэжысёра заслужанага дзеяча мастацтваў Расіі Валерыя Рубінчыка, які пайшоў ад нас у 2011 годзе. З 1969 года творца працаваў на «Беларусьфільме», у 1990-м пераехаў у Маскву, дзе выкладаў і працаваў на «Масфільме». У Музеі гісторыі беларускага кіно зараз праходзіць персанальная рэтраспектыва «Для мяне кіно важней за жыццё», прысвечаная творчасці Рубінчыка, а на тэлеканале «Беларусь 3» паказваюць аўтарскія праграмы пра жыццё рэжысёра.

Пачатак

Валеры Рубінчык нарадзіўся ў Мінску ў творчай сям'і Давіда Рубінчыка, які працаваў дырэктарам у знакамітым на ўвесь Савецкі Саюз аркестры Эдзі Рознера, пасля — дырэктарам Рускага тэатра. Ужо ў 4 класе Валеры Рубінчык напісаў у дзённіку: «Я хачу быць кінарэжысёрам». Скончыў тры курсы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, працаваў на кінастудыі «Беларусьфільм» рознарабочым, памочнікам рэжысёра, асістэнтам. Некалькі разоў штурмаваў Усерасійскі дзяржаўны інстытут кінамастацтва і нарэшце паступіў у майстэрню Якава Сегеля. Яго аднакурснікамі былі Сяргей Салаўёў і Станіслаў Гаварухін.

У Рубінчыка было некалькі мянушак — Сапфірчык і Фелінчык. Творца меў добрыя акцёрскія здольнасці. Калісьці ён сам казаў: «Ва Усерасійскім дзяржаўным інстытуце кінамастацтва і таму запрашалі ва ўсе дыпломныя спектаклі акцёрскага факультэта». Першы акцёрскі дэбют рэжысёра адбыўся ў студэнцкай рабоце Станіслава Гаварухіна «Аптэкарка» па апавяданні Чэхава. Пазней ён сыграў адваката ў фільме Гаварухіна «Прыгоды Тома Соера і Гекльберы Фіна».

Пасля заканчэння Усерасійскага дзяржаўнага інстытута кінамастацтва Рубінчык вярнуўся ў Мінск і зняў карціны «Магіла льва», «Апошняе лета дзяцінства», «Гамлет Шчыгровскага павета», «Вянок санетаў», «Дзікае паляванне караля Стаха», «Культпаход у тэатр». У гэтых фільмах здымаліся Алег Відаў, Марыс Ліепа, Ігар Ясуловіч, Яўгеній Еўсцігнееў, Алег Барысаў, Яўгеній Сцяблоў, Юрий Ступакоў, Валянціна Талызіна, Барыс Плотнікаў, Альберт Філозаў, а таксама жонка рэжысёра — актрыса Валянціна Шэндрыкава. У 1983 годзе выйшаў фарс «Камічны палюбоўнік, ці Любоўныя задумы сэра Джона Фальстафа», дзе ў зусім нечаканым амплуа глядачы ўбачылі Анатоля Папанова.

Беларускі трылер

Крытыкі часцей за ўсё згадваюць карціну Валерыя Давідавіча «Дзікае паляванне караля Стаха». Пры ўсёй сваёй знешняй кінамастацкай творчэсці каму з кінарэжысёраў даваўся. Але фільм Рубінчыка, зняты ў 1979 годзе, сабраў па свеце мноства ўзнагарод на разнастайных фестывалях.

— Зняўце фільм па аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха» тады марылі, напэўна, усе беларускія рэжысёры, — расказаў Валеры Рубінчык. — Аповесць Уладзіміра Сямёнавіча зіхацела ў беларускай літаратуры як брыльянт. Гэта была з'ява, пра якую гаварылі ўсе. Аповесць такая незвычайная, такая дзіўная і так не падобная на ўсё, напісанае ў беларускай літаратуры, што яе чытаў увесь свет. Думка пра тое, што трэба неадкладна яе экранізаваць,

Фота з сайта vjk.info.

мне прыйшла адразу. І тут здарыўся чуд. Я зняў фільм «Вянок санетаў», які нечакана для нас атрымаў Гран-пры на Усерасійскім фестывалі, потым мы атрымалі прэмію Ленінскага камсамола Беларусі (я, аператар і мастак). І пасля гэтага поспеху мне прапанавалі экранізаваць «Дзікае паляванне...».

Першы варыянт сцэнарыя напісаў сам Караткевіч. Але гэта быў своеасаблівы літаратурны сцэнарый, які рэжысёр адаптаваў да кінамастацкай рэальнасці. Многае з аповесці туды не ўвайшло, прычым гэта было зроблена наўмысна. Апусцілі шмат дэтэктыўных ліній. У аснову ставілася, натуральна, інтрыга сюжэта. Але рэжысёрская група шукала і найвышэйшы сэнс. Было зразумела, што такому пісьменніку, як Караткевіч, мала дэтэктыўных перыпетый — там схаваны пэўны тайнапіс, іншы сэнс, які трэба разгадаць. Адзінае, што наўмысна змяніў Рубінчык, — перанёс падзеі, апісаных ў аповесці, гадоў на 20 наперад. Фільм заканчваецца першым днём XX стагоддзя. Рэжысёру здавалася, што так будзе вастрай.

Самыя страшныя сцэны з балотамі з «Дзікага палявання...» здымаліся на ваенных палігонах ва Уруччы і пад Масквой у Алабіне, дзе раней існаваў спецыяльны кінамастацкі конны полк. Здымалі нестандартна — праз адмысловую опытку, каб коні выглядалі пачварамі.

Тэмы і фільмы

Здзіўлялі сваім пластычным рашэннем, выбарам тэм і далейшых работ Рубінчыка: «Адступнік», «Камедыя пра Лісістрату». Зноў на экране ззяла сузор'е акцёраў: Калягін, Коранева, Сцяблоў... Карціна паставіла і іншы рэкорд — па колькасці аголеных целаў на экране (камедыя Арыстафана гэта дзавалала). Далей была «Нялюбасць» — першы фільм, зняты па сцэнарыі Рэнаты Літвінавай. Глядачы ўпершыню ўбачылі на экране актрысу Ксенію Качаліну. Яе партнёрам стаў Станіслаў Любшын. Пазней з'явіліся работы «Пейзаж з трыма купальшчыцамі», дакументальны фільм пра мастака Барыса Заборава, іранічная карціна «Кіно пра кіно», «Нанкінскі пейзаж». Дарэчы, апошні становіцца для глядача падказкай, які кірунак і творчасць каго з сучасных рэжысёраў натхняла Валерыя Рубінчыка.

Валеры Давідавіч прызнаваўся, што ўсіх сваіх герояў ператвараў у празрыстых інтэлігентаў. Для яго заўсёды была важная ацэнка ўласнай творчасці. Рэжысёр прымушаў глядача не проста камфортна сядзець ў глядзельнай зале, успрымаючы тое, што

адбываецца на экране, як тэлевізійную перадачу, а прымаць актыўны ўдзел у суперажыванні героям, як бы прайграваць сцэну разам з імі.

Вядомы Валеры Рубінчык і як педагог: у Інстытуце сучаснага мастацтва і ва Усерасійскім дзяржаўным інстытуце кінамастацтва выкладаў разам з Сяргеем Салаўёвым. Сярод яго вучняў — Ганна Мелікян, Аляксей Сідараў, які зняў легендарны серыял «Брыгада», Алена Корыкава і іншыя рэжысёры і акцёры.

Асабістае жыццё

Валеры Рубінчык быў вельмі шчаслівы ў шлюбе. Яго жонкай стала вядомая актрыса Валянціна Шэндрыкава. І дома, і на здымачнай пляцоўцы ў сям'і панавала паразуменне. Як расказвала ў сваіх інтэрв'ю артыстка, пасварыліся яны толькі адзін раз, калі вярнуліся ў гатэль, стаміліся пасля працы і не маглі вырашыць, каму памыць бялізну.

У сакавіку 1974 года ў Валянціны Канстанцінаўны і Валерыя Давідавіча нарадзілася дачка. Мар'яна Рубінчык пайшла па бацькоўскіх слядах: скончыла акцёрска-рэжысёрскі факультэт Усерасійскага дзяржаўнага інстытута кінамастацтва, майстэрню Сяргея Салаўёва.

Памёр вядомы рэжысёр на 71-м годзе жыцця ў Маскве.

Успаміны:

Беларускі кінааператар Юрий Ялхоў пра работу з Валерыем Рубінчыкам:

— Першым маім фільмам, знятым з Валерыем Рубінчыкам, стаў «Культпаход у тэатр». Гэта адбылося адразу ж пасля здымак фільма «Раскіданае гняздо» з Барысам Луцэнкам, дзе выйшлі на экраны рашэнню надавалася вялікае значэнне. Я там выкарыстаў спецыяльна для мяне зробленую плёнку без супрацьрэальнага пласта, якая на экране стварала арэол на мяжы светлага і цёмнага. Валерыю Рубінчыку такі малюнак спадабаўся, і ён прапанаваў мне зняць яго фільм «Культпаход у тэатр». Праўда, ад плёнка без супрацьрэальнага пласта ён адмовіўся і паставіў перада мной і мастаком Уладзімірам Дзяменцьевым задачу зняць чорна-белы фільм на каляровую плёнку. Гучыць гэта парадасальна і нерэальна, але сэнс такога рашэння заключаўся ў тым, каб адысці ад шматколернасці ў малюнку і давесці яго да монахромнасці. Акрамя таго, каб адысці ад умоўнасці кінамастацкага асвятлення, мы ўсе дэкарацыі будавалі пад інтэр'ер са столімі і напэўнялі іх натуральнымі крыніцамі асвятлення. Вынікам нашых сумесных намаганняў рэжысёр у рэшце рэшт быў задаволены.

Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Аляксандр Кашпераў пра работу з Валерыем Рубінчыкам:

— У Рубінчыка я не толькі здымаўся, але і шмат займаўся агучваннем яго карцін. Першая сумесная работа — агучаны для яго дэбюту «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў». Да сёння памятаю гэты чорна-белы фільм, ён ні ў чым не саступае раннім работам Мікіты Міхалкова і ў чымсьці пераклікаецца з яго карцінай «Свой сярод чужых, чужы сярод сваіх». У «Магіле льва» я ўжо здымаўся разам з Марысам Ліепам, Алегам Відавым. Для гэтага фільма першапачаткова быў створаны выдатны матэрыял, але пасля таго, як усе сталі ўмешвацца, вынік атрымаўся крыху іншы.

Вікторыя АСКЕРА

МАЗАІКА МІЖЗОРНАЙ МОВЫ — II

Актуальная трэкаграфія гурта «Танграм»

Умінулай частцы:

У мінскі гурт «Танграм» на пастаяннай аснове ўваходзяць: Антон Леановіч (гітарыст/вакаліст), Яўген Дзям'яненка (ударнік), Ілья Дзягель (гітарыст)... З выхадам EP «Хікікомори» гурт замацоўвае за сабой імідж музыкаў, якія добра ведаюць, як рабіць немэйнстрымны дынамічны построк... Праз некаторы час гітарыст Ілья Дзягель пакідае калектыў, а яго месца займаюць Паліна Максіменка і яе сінтэзатар... Так гучанне «Танграма» пачынае свой імклівы шлях да змен.

[14.11.2018]
ПАДЕНИЕ

У першым поўнафармаці вельмі лёгка заўважыць розніцу ў падыходзе да напісання музыкі ў параўнанні з EP. У «Хікікомори» тандэм/супрацьстаянне дзвюх гітар сваім узаемадзеяннем часам адцягвалі ўвагу ад поўнай карціны. І хаця замена гітары на сінтэзатар напалову спраціла пэўны гукавы слой, з'явілася цалкам новае вымярэнне, што дазволіла нарэшце ствараць запамінальныя творы. Свой сіндром на альбоме ўжо ёсць, таму аналіз можа абысціся і без пошукаў глыбінных сэнсаў.

01. День из сна

Гітарнае гайданне ў сукупнасці са званамі сінтэзатара ствараюць менавіта тую карціну, якую прадугледжвае заглавак. Бліжэй да канца — нагода згадаць Яўгена Дзям'яненку: яго хуткая адбіўка разам з сінтэзатарам ствараюць адчуванне магіі па-над адчуваннем магіі, а потым Паліна Максіменка сваёй партыяй узмацняе гэту ўсё яшчэ больш. Вельмі паказальны пачатак альбома.

02. Синдром отмены

Антон Леановіч паказвае фітнес-фрэндлі-рыфы, пакуль Паліна зноў цягне коўдру на сябе: як іншапланетным эмібіентам, так і своечасовым клавійным затуханнем (якое пераходзіць у грубы гітарны рыфаж).

03. Немного

У нейкім сэнсе трэк-здзек, бо нягледзячы на назву, ён самы доўгі ў альбоме. Гітарыст у трэцяй чвэрці робіць цікавы дзілэйны фэйд-аўт, але найбольш кідаецца ў вушы ўсё роўна Паліна, бо яе скрэтчынг надае музыцы адчуванне дэмак з першых альбомаў Linkin Park. І ў нейкім сэнсе гэтая асацыяцыя паступова распаўзаецца на ўвесь альбом.

04. Ньютон

Тут найвыбітнейшы момант — тое, як падчас амаль усёй трэцяй хвіліны па-над змрочна-вэстэрнавым дзілэ-ем кладзецца густая ўдарка.

Фота з афіцыйнай суполкі гурта «ВКонтакте».

Мі ўжэ не станем теми, кем хотели

05. Падаю вверх

Адна з найлепшых інтра ў рэлізе: дынамічны рыфаж разам з адрывістым нагнятаннем ударных хвацка закідваюць у гэты трэк і не адпускаюць да самага канца. Відаць, не проста так яго назва перагукаецца з назвай альбома.

06. Вены

Проста неабходны пасля мінулага трэка рытмічны перадых. Настолькі перадых, што ў сярэдзіне ў маленькае сола ўдараецца басіст — яго нават чуваць! А вось асноўны гітарны рыф нагадвае рыф з «Сіндрома», што крыху псуе ўражанне.

07. Фантазия

І тут Яўген дае добрую стартваю хвіліну эмацыянальнага бусту. Крыху пазней да яго падключаецца Паліна з чымсьці падобным да клавесіна, а потым пачынае ціснуць урачыстым, але цёмным эмібіентам.

08. Движение

Ужо не ў першы раз чуваць нейкія паўторы гітарных хадоў, з-за чаго трэк гучыць як адзін з самых слабых і невыразных.

09. Последний танец

Тут ёсць некалькі цікавых гармоній з боку Антона і недзе побач — нічога такіх дзілэйна-змрочных затуханні.

10. Postquam

Напэўна, самы агрэсіўны трэк альбома. І, можа, было б нават лепей, калі б грув, які сочыцца з рэфрэнаў, праліўся і на спакойную частку ў пачатку другой хвіліны. Хаця амаль у канцы грув пераўтвараецца ў нешта кшталту брэйкдаўну — і за такі сюрпрыз можа многае дараваць.

Постпост

Альбом наскрозь працяты лёгкім неда-: недастаткова поліфанічнасць гітарных партый паміж трэкамі, не да канца ўлісання ў агульны гук мажлівасці сінтэзатара, недахоп наогул на ўзроўні творчага падыходу. Гурт, бяспрэчна, яшчэ больш наблізіўся да якаснага построка, але, з'еўшы драконавай лускай, у той жа момант сам стаў паціху пераўтварацца ў дракона і прыбаўляць у характэрнай для жанру манатоннасці.

Досыць хутка пасля рэлізу (менш чым праз паўгода) гурт у сваёй афіцыйнай суполцы аб'явіў, што стаміўся ад гэтага альбома і больш не плануе іграць яго на канцэртах. Радыкальныя словы пацягнулі за сабою радыкальныя змены... Актыўны працэс напісання новай музыкі быў ужо на поўным хаду — і ад вясны да вясны ўсе імпрэзы, якія рыхтавалі эмпагчыны плацдарм для новага альбома, аказваліся мегатоннымі бомбамі, бо гурт зрабіў-такі

стаўку на тое, ад чаго доўгія гады па невядомых прычынах адхрышчваюся.

[03.03.2020]

МЫ УЖЕ НЕ СТАНЕМ ТЕМИ, КЕМ ХОТЕЛИ

Выбух сапраўды адбыўся адтуль, адкуль даўно нічога не чакалі. «Танграм» такі адважыліся адпусціць інструментальную гегемонію на карысць паўнаватасных песень з вакалам Антона. Таксама крыху перакуліўся камандны вопыт Паліны, бо замест цаглянага раствору гукавога бэкграўнду яе сінтэзатар стаў раўнапраўным калегам іншых інструментаў, і менавіта яго партыі, а не партыі гітар, часам становіліся вядучымі. Мазайка нарэшце сабрана, а гэта дае магчымасць, нічога не баючыся, ненадоўга зноў яе разабраць, каб паспрабаваць зразумець, за кошт якіх сіл працуе згаданая магія.

(Пад грыфам «Memento» — адметныя вытрымкі з тэкстаў песень.)

01. В моей голове

У пачатку песні асноўную касмічную мелодыю задае сінт (не без дапамогі рук і ног Яўгена), гітара ў сваю чаргу толькі падкрэслівае яе сваім загдаквым трэма. Антон напачатку раўнамерна цешыць слых сваім салодкагалоссем, а на другой палове прыпеваў рэзка паддае гітары і пачынае «смакаваць» некалькі галосных гукаў. Да сярэдзіны другога куплета гітарнае трэма пераключаецца на больш свядомую лінію — і ад таго ўрыў у другую частку прыпеву толькі мацнее.

Memento: «грязные мысли в моей голове // чёрной лентой из размытых лиц».

02. Запрещённое ничто

Пачынаецца ўсё з нізкіх гітарных запілаў, якімі мог бы адкрывацца звычайны інструментальны трэк «Танграма», — але ўжо праз імгненне яны раптам пераключаюцца ў абсалютна мажорны пройтгрыш, які становіцца асноўным рыфам песні. А перад апошнім прыпевам займае дух ад нечаканай «настраёвай ямы», падчас якой пад акампанемент акустычнай гітары Антон бярэ ноты такой вышыні, якіх ад яго больш нідзе ў альбоме нельга пачуць.

Memento: «все слова обрываются, // проводами искрят в темноте».

03. Последние планеты

Сінт у пачатку нагадвае не толькі агульна-касмійныя матывы альбома, але і нешта ад сінтвэйву (ці, можа, нават ад саўндтрэка Вангеліса да Блэйдранера). Далей усё развіваецца досыць традыцыйна, і толькі анельскі-працяглыя «а-а-аблака» вакаліста набліжаюць надыход лета.

Memento: «закаты жгут // расстрелянное небо».

04. Одним движением

Трэк стартуе з меланхалічнага клавійнага матыву, які дае час, каб нацешыцца ім, але раптам песня пераўтвараецца ў адну з самых дынамічных у альбоме, і ў гэтым вялікая заслуга ўдарніка Яўгена. Клавійшы працягваюць свой актыўны шлях на прыпевах, а фінальнае «Яў-ю-о-о-о-о-о-о» Антона павялічвае прагу да новых кранальных распеваў на 200 %.

Memento: «можно думать о сложном, // но нельзя забывать о простом».

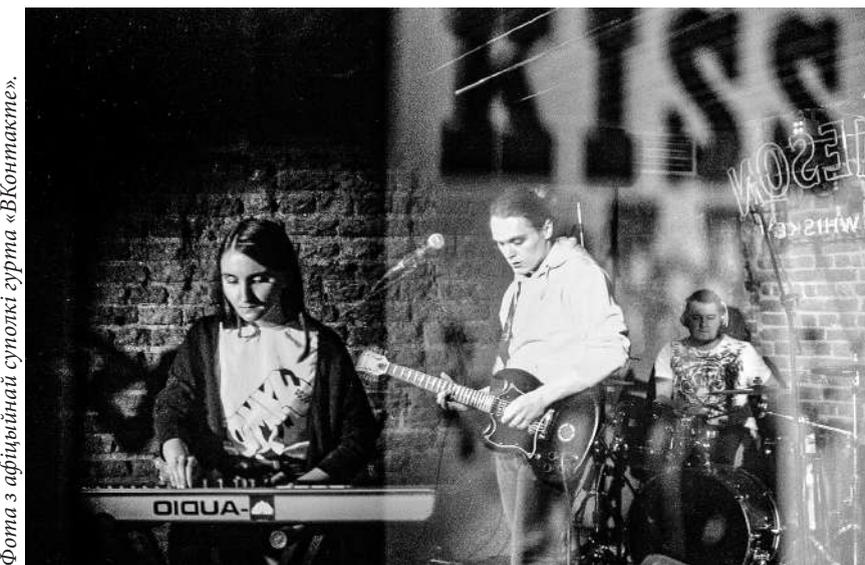
05. Ночь

Сінтэзатар задае кампазіцыйную рэтранастрой, а ў сукупнасці з гітарнымі партыямі гукавая карціна трансфармуецца ў адчуванне павольнага шпацыру па начным горадзе. Падчас першага куплета таксама ляскае нейкі драўляны інструмент, але музычнай кампетэнцыі для яго распазнання, на жаль, не хапае.

Memento: «тихо растворилось // чёрное на чёрном, // лишнее осталось // непронесённым».

06. Дом

Напэўна, самы павольны трэк з рэлізу (нават болей, чым «Ночь»). Гітары і сінт зліваюцца ў адзіную іншапланетную гармонію (і вакал Антона цягнецца ў тую ж таемную прастору), і адсюль цікавінка: чамусьці ў песні «Ночь» саўнд цалкам зямны, а ў «Дома» — касмічны, хаця па эстэтычнай логіцы павінна было б быць наадварот. Але абедзве кампазіцыі ад такога падыходу толькі выйграюць.

Memento: «и неизлечимые снами на небесах // вдруг чёрными стали твои голубые глаза».

07. Никогда

Галоўны бэнгер альбома і найбольш яскравы паказчык актуальнага гучання «Танграма». Поўная кампазіцыйная гармонія, якую лепей слухаць без лішніх слоў. З выбітных момантаў — адзіны на альбом калязаход у экстрым-вакал (прывітанне, эма-сцэна), які адкрывае перад гуртом асобную галіну мажлівасцей для пашырэння свайго гуку.

Memento: «тут столько причин ничего не менять, // пусть их другие найдут».

08. Знаки звёзд

Маленькі аскепак-перагортыш, які робіць гэты альбом люстраным да «Хікікомори». Гэта — адзіны інструментальны трэк рэлізу. І ў той жа ступені, у якой «Отстань от меня» наймацнейшы трэк на EP, «Знаки звёзд» тут найслабейшы. Адчуваецца не пашырэнне агульнага канцэпту альбома, а хутчэй дэмак, на якую ніяк не клаліся вакальныя партыі. Аднак, што датычыцца канцэпту, трэк можна звязаць з вокладкай да сінгла «Никогда», на якой у зорным небе закальцаваны жэсты сурдаалфавіту. «Знаки звёзд» — быццам нямыя рэплікі «звыш», голас самога Космаса пасярод чалавечай мовы.

09. Ярче гореть

Фінальная песня — непрыхаваны заход на тэрыторыю постпанку, але з захаваннем касмічных матываў. Бліжэй да другой паловы шчыльнасць і змрочнасць трэка рэзка ўзмацняюцца, бо на змену санліваасці прыходзіць інтэнсіўнае построкавае трэма, затуханне якога было б добрым шматкроп'ем... Але чамусьці шматкроп'е надыходзіць толькі з закальцаваным паўторам ударных і басовых партый, што, можа, і добра для канкрэтнага трэка, але крыху псуе гіпатэтычны выхад альбома ў построкавую бясконцасць.

Memento: «чуть звёзды догорят // на утреннем огне, // ты новые опять // рисуешь на окне».

На ўвесь голас

«Мы уже не станем теми, кем хотели» праз сугучча са сваёй назвай ставіць пэўную кропку ў жыцці гурта: шчымыліва-неадменную, але якая вядзе да новых гарызонтаў. З'яўленне моцнага вакальнага вектара непазбежна ўхільяе «Танграм» ад ранейшага эліцісцка-гітарацэнтрычнага шляху ў бок больш даступнай і традыцыйна-кампазіцыйнай музыкі. Гэта дае нагоду для большай міжжанравай гнуткасці, што ў сваю чаргу значна павялічвае шанцы хутчэй перарасці сваю «лакальнасць».

Гісторыя гэтага рэлізу — дыялог паміж унутраным і знешнім космасамі, якія сыходзяцца недзе ў пазапрасторавай цемрадзі (як можна пабачыць па цытатах, найбольш ужывальны эпітэт — «чорны»), а самыя тыповыя вобразы звязаны з рознымі праявамі змроку). Але з левага боку цемрадзі заўсёды застаецца світанне, якое ў свой час захоўвае знешнія зоры надзеі ўнутры кожнага з нас.

На беларускай альтэрнатыўнай сцэне хапае як гуртоў, якія займаюцца музыкай у межах пэўных канонаў, так і тых, для каго музыка не пусты гук, не поўны гук і наогул не толькі гук. Гукі ўтвараюць сваю складаную сістэму, пакуль зоры збіраюцца ў сваё складанае сусор'е. Вынікам першага — мова гурта «Танграм»: псіхадэл з таямнічым тварам, спрэчка з построкам, руская паэзія XX ст. і чалавечы мігценне касмічных прастораў. Вынікам другога — Млечны шлях, дзе толькі на адной канкрэтнай адлегласці ад жоўтай кропкі магчыма размова. І праз аскепкі жывых і мёртвых зорак/музыкантаў/гукаў бягуць тонкія лініі святла, па якіх наладжаны мазайчны дыялог паміж «Танграмам» і ўмоўнай Вечнасцю.

Што ёсць гэтыя лініі ўздоўж нябесаў, калі ўсе мы разам ляцім між зор?

Данііл ЛЫСЕНКА

Вынікі

Шматграннае амплуа

Аксаны Лясной

Яе называюць самай незвычайнай артысткай Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага. Яе любяць абсалютна ўсе: ад вахцёра да дырэктара. Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Аксана Лясная прываблівае сваёй усмешкай, зачароўвае ўнутранай энергіяй і знешняй цеплынёй. Сёлета знакамітая актрыса адзначае 55-годдзе.

Аксана нарадзілася і вырасла ў Мінску. Яе бацькі да мастацтва не мелі ніякага дачынення: мама працавала радыёмантажніцай на сталічным заводзе, а бацька выкладаў у будаўнічым тэхнікуме. Але дзяўчынка расла ўражлівай, эмацыянальнай, з дзяцінства здольнай да глыбокага суперажывання. Гэтыя якасці і падштурхнулі Аксану прыгледзецца да прафесіі актрысы.

Пасля школы яна здала экзамены ў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут і да 1986 года навучалася ў майстэрні народнай артысткі Беларусі Зінаіды Браварскай. Як успамінае Лясная, на іх курсе было шмат таленавітых хлопчыкаў і дзяўчынак, але ў выніку на тэатральным шляху, акрамя яе, засталася толькі Святлана Навуменка.

Пасля выпуску Аксану Лясную ўзялі ў мінскі ТЮГ, што саму дзяўчыну вельмі здзівіла: яна даволі высокага росту і іграць Дзюймовачку ці матылькоў ёй было неяк нелагічна. Тым не менш пяць гадоў яна праслужыла ў гэтай установе, пасля чаго перайшла ў Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага. У гэтым — адным з самых прэстыжных мінскіх тэатраў — выступае дагэтуль, з'яўляючыся вядучым майстрам сцэны.

— Нават сама не веру, што столькі гадоў выступаю на гэтай сцэне, — расказвае Аксана Лясная. — Я

вельмі энергічная цётка. Здаецца, што буду мучыць унукаў, яны будуць бегаць за мной, а я іх — падганяць: «Хутчэй, хлопцы, хутчэй, за мной, за мной». Мне так веселей жыць. Вядома, спыняюся перыядычна, магу паляжаць і паскардзіцца, але не надоўга.

У творчым партфоліа Аксаны Лясной сёння больш за паўсотні роляў шырокага амплуа ў тэатры і кіно. Актрыса пераканана: тэатр і кіно павінны прымушаць чалавека думаць. Менавіта ў гэтым бачыць сэнс актёрскай прафесіі. Аксана лічыць, што сапраўднае шчасце — гармонія ўнутры.

У кіно Аксана Лясная дэбютавала ў 1992 годзе ў біяграфічнай драме «Крыж на зямлі і месяц у небе». Потым быў яшчэ адзін фільм беларускай вытворчасці — «Эпілог», пасля чаго ў актрысы наступіў сямігадовы перапынак у кінематаграфічнай кар'еры.

У XXI стагоддзі яна зноў з'явілася на экранах у камедыйным медыцынскім сіткоме «Паскораная дапамога», у некалькіх серыях дэтэктыва «Каменская» (прычым у розных сезонах), крымінальным баевіку «Закон», спартыўнай драме «Команда», ваенным фільме «У чэрвені 41-га».

Паступова Аксана Лясная набыла славу самай запатрабаванай беларускай актрысы ў расійскай кінавытворчасці. І нарэшце яе пачалі здымаць і ў айчынным кіно. Варта адзначыць такую работу, як прыгодніцкі дэтэктыў «Тры талеры», дзіцячы фільм пра вайну «Радзіма або смерць».

Адметна, што актрыса не замыкаецца на адным амплуа — яна аднолькава гарманічна глядзіцца і ў ролі сялянкі-брыгадзіршы ў меладраме «Бумеранг», і ў ролі кілершы ў дэтэктыве «Аперацыя». Арганічна ўпісваецца і ў дзіцячыя фільмы (камедыя «Паласатае шчасце»).

Аксана Лясная захапляецца псіхалогіяй, гісторыяй моды і народнага касцюма. Трапятліва ставіцца да

веры і лічыць, што сапраўднае шчасце — гэта чуць сваё сэрца. Актрыса шмат чытае.

— Мне бліжэй добрая літаратура. Чым больш чытаеш, тым лепш пачынаеш распазнаваць патрэбную літаратуру, — тлумачыць Аксана Лясная. — Часам я і сама задумваюся над тым, каб стварыць п'есу. Але пакуль рукі не дайшлі.

Свой юбілей актрыса назвала не круглай датай, а сіметрычнай. І святкавала яго ў сямейным і сяброўскім коле. На жаль, святкаванне на сцэне дзядзецца адкласці. Але ж Аксана Лясная ўпэўнена, што цяперашняя сітуацыя ў свеце — гэта праверка выпрабаваннямі, тэст для ўсіх: як чалавек успрымае тое, што адбываецца, паказвае яго стаўленне да родных і блізкіх.

Вікторыя АСКЕРА

Пацеха з мехам

Анатоль КРУГАВЕЦ

Нашто бландзінкам пятая графа?!

Монаверш як форма, а можна сказаць, і жанр шырока вядомы ў свеце. Асабліва ён распаўсюджаны ў рускай літаратуры. На сёння бадай самы вядомы ва ўсходнеславянскім свеце генератар аднарадковікаў — расійскі сатырык Уладзімір Вішнеўскі. Большасць яго монавершаў укладзены ў форму пяцістопнага ямба.

Наша спроба пярэ ў гэтай форме не пазбегла эпігонскай залежнасці (часта адмыслова — дзеля стварэння алюзіянасці і тым самым павышэння ступені чытацкага задавальнення).

Аднак са свайго боку хацелася б дадаць колькі слоў датычна афармлення монавершаў. Монаверш, хоць і пішацца ў адзін радок, як правіла, раскладаецца на дзве часткі, якія можна назваць сюжэтнымі. Першая — бы ўводная. Пасля яе (пры вытрымліванні «мхатаўскай» паўзы) наступнае нечакана паварот. Паколькі не заўсёды чытач можа ўлавіць сюжэтны пералом, я вырашыў афармляць свае монавершы лесвіцай.

Усе ведаюць хоць пару анекдотаў з цыкла пра бландзінак. Жарты жарцікамі, але гэтыя анекдоты складваюцца ў (квазі?)філасафічную канцэпцыю. Менавіта на яе аснове і спароджана гэтая нізка. Просьба ўспрымаць яе як жарт, што ўзнік без наміру на злосьць ці нейкія нядобрыя намеры.

Аўтар

Пара ўсміхнуцца:
тэма пра бландзінак!

Бландзінкі не змяняюць
светапогляд.

Была бландзінкай — стала
валяр'янкай.

Сямейнае становішча —
бландзінка.

Бландзінка?
Так адразу і не скажаш...

Рэч у сабе —
казаў Кант пра бландзінак.

Няма бландзінак
у Чырвонай кнізе.

У шахматы гуляюць
толькі чорнымі.

Стэндала прынцыпова
не чытаюць.

І Дудзінцаў для іх
застарамодны.

Малюнак Алега Карповіча.

І цёмнай ноч была,
нібы бландзінка.

Калі кахаю —
толькі не бландзінак.

Прачнуўся ранкам —
побач не бландзінка...

Я нёс Вас на руках, а Вы —
бландзінка...

Мне столькі небландзінак
адмаўляла.

Бландзінку спакусіць...
Прасцей сапёрам...

Прабачце, але я не
па бландзінках.

Тэорыя адноснасці —
бландзінка.

Мастацтва немагчымага —
бландзінка.

З бландзінкаю
па-новаму штораз.

Каханая мая!
Дык ты бландзінка?!

Яна бландзінкай
крочыць па жыцці.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Ташчана Арлова
Алесь Бадак
Дзясніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by
Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by
Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14
Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
23.04.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 937

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 1069
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.